

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Oduznání Mnichovské dohody

Petra Brodská

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Oduznání Mnichovské dohody

Petra Brodská

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Urban

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Ráda bych poděkovala Mgr. Martinu Urbanovi za cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	2
1 Mnichovská dohoda	5
2 Období druhé republiky	8
3 Protektorát a československý odboj	13
3.1 Operace Anthropoid	17
3.2 Lidice a Ležáky	21
4 Postoj Spojenců k okupaci českých zemí	24
5 Československá exilová vláda v Londýně	27
5.1 Uznání prozatímní československé vlády	27
5.2 Plné uznání československé vlády v Londýně	31
6 Oduznání Mnichovské dohody dohodovými mocnostmi během 2. světové války 36	
6.1 Oduznání Mnichovské dohody ze strany Velké Británie	36
6.2 Oduznání Mnichova ze strany Francie	44
6.3 Oduznání Mnichovské dohody ze strany Itálie	47
Závěr	49
Použité zdroje	52
Literatura	52
Internetové zdroje	54
Summary	55

Úvod

Autorka se v bakalářské práci zabývá oduznáním Mnichovské dohody jejími signatáři. Faktem je, že se jednalo o proces klíčový pro faktickou obnovu Československa během 2. světové války. K dosažení tohoto aktu bylo zapotřebí docílit mezinárodněprávního uznání exilové vlády pod záštitou Edvarda Beneše. Tento orgán tak později mohl hájit teorii právní a politické kontinuity Československa, která byla podložena názorem Beneše a jeho spolupracovníků, že Mnichov je neplatný, a že Československo je ve válečném stavu s Německem již od září 1938. Cílem této předkládané bakalářské práce je analyzovat tento fenomén a zjistit do jaké míry byly snahy československé exilové vlády z hlediska oduznání této dohody úspěšné. Dílčím cílem je také popsání historických událostí, jež následovaly po podepsání Mnichovské dohody a jejich politický, právní i morální dopad na Československo a jeho právní kontinuitu.

Termín „*oduznání Mnichovské dohody*“ není z právního hlediska správný, ale nejlépe vystihuje danou problematiku a používá se rovněž v odborné literatuře. Vhodnější označení je opětovné revidování postoje signatářů k Mnichovské dohodě.

Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol a sedm podkapitol. První kapitola se věnuje podepsání Mnichovské dohody. Shrnuje, co z této dohody vyplývalo a co vedlo signatáře k jejímu podpisu. Druhá kapitola se věnuje krátkému období tzv. druhé republiky, ve kterém došlo k mnoha státoprávním a politickým změnám, mezi které patřila abdikace Dr. Edvarda Beneše, protiústavní volba nového prezidenta Československa JUDr. Emila Háchy a v neposlední řadě udělení autonomie slovenské vládě. Autorka kapitolu zakončuje dnem 15. března 1939, kdy začala vojenská okupace zbytku Československa. Ve třetí kapitole autorka rozebírá situaci v Protektorátu Čechy a Morava, který svým výnosem vyhlásil Adolf Hitler 16. března 1939. Tato kapitola zahrnuje československý odboj, který se začal formovat bezprostředně po vytvoření protektorátu. V tomto kontextu se jedna z podkapitol věnuje vygradování československého odboje ve formě atentátu na Reinharda Heydricha. Autorka zde zmiňuje rovněž přípravy, průběh a hlavní aktéry zapojené do atentátu. Současně se snaží přiblížit důvody, které vedly k naplánování atentátu na nejvyššího muže okupační správy a zda atentát splnil svůj účel. Autorka se pro úplnost rozhodla v další podkapitole připomenout rovněž kruté represe, které následovaly po atentátu na Heydricha, které nejvíce vystihuje osud dvou obcí Lidic a Ležáků, které byli nacisty srovnány se zemí.

Čtvrtá kapitola se věnuje postoji, který zaujali spojenecké vlády po zahájení nacistické okupace a jejich vyjádření skrze protesty a projevy. Součástí páté kapitoly, která se věnuje československé exilové vládě, jsou dvě podkapitoly, které se v návaznosti zaobírají cestou k prozatímnímu a následně k plnému právnímu uznání této vlády. Zahrnuje výhrady spojenců a popisuje, zda se podařilo naplnit všechna stanoviska československé exilové vlády. Poslední kapitola je členěná do čtyř podkapitol a je stěžejní částí bakalářské práce. V ní autorka řeší samotný akt odůznání Mnichovské dohody. Nejvíce se zabývá revidováním postoje k Mnichovské dohodě ze strany Velké Británie a Francie, v neposlední řadě zmíní i odůznání ze strany Itálie a USA. Věnuje se jednáním mezi jednotlivými vládami a řeší příčiny československých požadavků a návrhů. Autorka v práci rozvádí argumenty prezidenta Beneše a exilové vlády pro odůznání Mnichovské dohody. Práce zkoumá právní a politický rozsah jednotlivých odůznání, zda bylo dosaženo dostatečného zadostiučnění snahám exilové vlády a Edvarda Beneše, týkající se obnovy Československa v podobě před Mnichovem.

Pokud jde o zdroje k tématu, nejvíce přínosnou publikací k danému tématu byla kniha *Dlouhé stíny Mnichova* od autorů Jana Kuklíka, Jana Němečka a Jaroslava Šebka. Tato kniha přehledně líčí dlouhou cestu k odůznání Mnichovské dohody jejími signatáři a umožňuje pohled na problematiku z druhé strany. Téma odůznání Mnichovské dohody nejlépe vystihují publikace od Jana Kuklíka, například kniha *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945*. Pohled československého odboje a jeho úsilí je nejlépe patrné v *Pamětech* Edvarda Beneše nebo v publikaci *Naše věc* od Eduarda Táborského. Obě tyto knihy zaznamenávají průběh tehdejší složité doby očima tehdejšího prezidenta československé exilové vlády a jeho tajemníka. Pohled Britů je dobře zachycen v publikaci *Jak se jedná s demokraty* od Martina Davida Browna nebo *In the shadow of Munich* od Víta Smetany. Literatura, která výborně nastíní pohled na veřejné mínění ve Spojených státech před i po mnichovské krizi je dílo *Jak to vlastně bylo* od novináře a spisovatele Stanislava Budína, který těsně před vypuknutím druhé světové války emigroval do Spojených států. Jak vypadal život v Protektorátu Čechy a Morava nejlépe vystihuje publikace od Detlefa Brandese *Češi pod německým protektorátem* a společné dílo Jana Kuklíka a Jana Gebharta *Dramatické i všední dny protektorátu. Atentátu na Reinharda Heydricha* se věnuje mnoho publikací, které se v zásadě příliš neliší, jedna z nich je například kniha *Smrt v Praze* od H. G. Haasise. Právní a politické

souvislosti jsou přehledně popsány v publikaci Josefa Zimka Ústavnost a český ústavní vývoj.

1 Mnichovská dohoda

Krátce po poledni 29. září 1938 byla ve „Führerbau“ zahájena mnichovská konference. Sešli se zde kancléř Adolf Hitler, italský ministerský předseda Benito Mussolini, francouzský premiér Édouard Daladier a britský předseda vlády Neville Chamberlain, k projednání československé otázky. Československá delegace se jednání účastnit nemohla. Francouzský premiér původně navrhl, aby byl přizván československý zástupce, ale vzápětí svůj návrh stáhl, a naopak kladl důraz na co nejrychlejší postup konference.¹ Také britský předseda vlády podpořený britskými dominii navrhl v úvodu konference účast československého zástupce. Tento návrh však neprošel přes evidentní odpor Hitlera. Záměrem Chamberlaina však v tomto směru bylo jen to, aby československý zástupce ujistil všechny účastníky konference, že Československo opravdu splní všechny závěry Mnichovské konference.² V noci z 29. na 30. září 1938 byla všemi výše zmíněnými signatáři podepsána Mnichovská dohoda.

Samotný text Mnichovské dohody je celkem krátký, obsahuje osm bodů, jeden dodatek a tři doplňující prohlášení. Celá dohoda pojednává o odstoupení území československého pohraničí obývaného německou menšinou Německu. Toto odstoupení mělo proběhnout za plné podpory československých úřadů a vlády, v klidu a bez problémů. Vláda ručila za to, že při vyklizení území nedojde k poškození veškerého zařízení. Odstoupení území mělo začít 1. října 1938 a probíhat v pěti etapách do 10. října 1938. Byl vytvořen Mezinárodní výbor, který měl stanovit podmínky vyklizení odstoupených oblastí, mezi které patří zvolení území, kde bude probíhat lidové hlasování ve věci připojení se buď k Československu, nebo k Německu. Dohoda také stanovovala právo opce, což znamenalo, že v odstoupených oblastech bude zaručena možnost příchodu a odchodu. Toto právo mohlo být využíváno do šesti měsíců od podepsání mnichovské dohody. Československá vláda tímto ztratila právo jurisdikce nad občany žijící v odstoupeném území. Posledním bodem smlouvy bylo, že československá vláda musí ve lhůtě čtyř týdnů od podepsání dohody propustit sudetské Němce k jejich žádosti z československých policejních a vojenských svazků a také všechny sudetoněmecké politické vězně.³ V dodatku bylo zmíněno, že Francie a Velká Británie podepsaly tuto

¹ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999, s. 373.

² KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, ŠEBEK, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*, Praha 2011, s. 53.

³ ZIMEK, Josef, *Ústavnost a český ústavní vývoj*, Brno 2006, s. 90–91.

dohodu v souladu s mezinárodní garancí nově utvořených hranic proti nevyprovokovanému útoku.⁴ Dodatečné prohlášení deklarovalo, že pokud nebudou otázky týkající se problémů polských a maďarských menšin v Československu vyřešeny do tří měsíců, stanou se předmětem nového jednání čtyř signatářských zemí.

Mnichovská dohoda tak ve výsledku byla brána jen jako první krok k vyřešení menšinových otázek v Československu. Až po úplném vyřešení těchto otázek hodlaly Německo a Itálie garantovat nové hranice Československa.

Hitler chtěl svých představ na vytvoření nacistického impéria docílit válkou, nikdy neměl v plánu ustupovat od svých cílů, což dokazovalo i jeho jednání v předchozích letech.⁵ I tak dal přednost politickému triumfu v podobě Mnichovské dohody.⁶ V té době panovala u západních mocností politika appeasementu a kombinace takového přístupu mocností v kombinaci s agresí nacistického Německa nevěstila nic dobrého. I zdánlivě očividnou skutečnost západní mocnosti přehlíželi v domněnání, že když dají Hitlerovi kus pohraničního území malého nevýznamného státu, udrží tak mír v Evropě.⁷ Podepsání Mnichovské dohody západní mocnosti vnímali, jako jediné východisko k udržení míru v Evropě. Jak ukazují pozdější události, bylo velmi krátkozraké tohle předpokládat.

Mnichov by se dal označit za největší národní tragédii v dějinách československého státu. Důsledky přijetí Mnichovské dohody se negativně objevovaly ve všech oblastech společnosti. Československo přišlo o rozsáhlá území společně s obyvatelstvem ve prospěch Německa. To znamenalo značné materiální, politické i morální škody. Po přijetí mnichovské dohody úřadující československou vládou a tehdejším prezidentem, Československo přestalo existovat v té podobě, jak bylo vytvořeno v roce 1918/1920.

⁴ Celý text Mnichovské dohody viz *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: (komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu, 1938–1945)*, Praha 2002, s. 144–146.

⁵ Například tzv. Fall Grün z roku 1937. Vojenský plán úderu proti Československu, který se nikdy nenaplnil, protože se Hitlerovi podařilo dosáhnout svého i diplomatickou cestou, právě na Mnichovské konferenci.

⁶ Více o počátečních plánech Hitlerovy expanze viz KURAL, Václav, *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*. In: HAZDRA, Zdeněk, VLČEK, Lukáš (ed.), *Mnichov 1938 a česká společnost*. Sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody, Praha 2008, s. 71–75.

⁷ HAAS, Tomáš, *Legenda o míru*. In: DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*. Sborník textů, Praha 2008, s. 41–42.

Vina za tuto katastrofu byla svalena na tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše. Proto byla jeho rezignace na funkci prezidenta, logickým krokem. Udělal tak krátce poté, co jmenoval 5. října 1938 novou vládu generála Jana Syrového.⁸

⁸ KUKLÍK, Jan, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*, Praha 1998, s. 74.

2 Období druhé republiky

Dne 1. října 1938 začalo krátké období tzv. druhé republiky, které trvalo pouze 167 dní a to od přijetí Mnichovské dohody 29. září 1938 do obsazení zbylého území Československa 14–15. března 1939. V této etapě československých dějin došlo k mnoha politickým a státoprávním změnám. Jednou ze zásadních politických změn bylo sjednocení všech politických stran dosavadní vládní koalice do jedné vládnoucí strany, a tou byla Strana národní jednoty. Do čela této strany se postavil agrárník Rudolf Beran. Od 1. prosince 1938 se stal premiérem a po celé období druhé republiky držel ve svých rukou největší politickou moc. Druhá opoziční strana byla Národní strana práce v čele s dosavadním vůdcem sociální demokracie Antonínem Hamplem.⁹

Nejzásadnější změna ale nastala po přijetí tzv. Žilinské dohody. Dne 6. října 1938 se na popud Hlinkovy slovenské ľudové strany sešli v katolickém domě v Žilině představitelé slovenských politických stran. Přítomní zástupci stran se zde domluvili na podepsání výše zmíněné dohody, na základě které došlo dne 22. listopadu 1938 k přijetí dvou ústavních zákonů a to ústavního zákona č. 299/1938 Sb.zn. a n. o autonomii Slovenské země a ústavního zákona č. 328/1938 Sb.zn. a n. o autonomii Podkarpatské Rusi.¹⁰ Došlo k vytvoření slovenské autonomní vlády, která se stala součástí ústřední československé vlády. V čele této vlády stanul Msgr. Josef Tiso.¹¹ Slovensko mělo postavení autonomní části Československé republiky, v důsledku toho došlo i k formálním změnám zavedením názvu republiky s pomlčkou Česko-Slovensko.¹²

Bezprostředně po Mnichovu byl prezident Beneš obeznámen, že je nemožné, aby dál setrval ve své funkci a že by měl co nejdříve opustit vlast. K tomuto názoru se kromě Německa připojila i řada československých koaličních politiků a generálů. Všechny fašistické státy viděli Beneše jako symbol protinacistické politiky a demokracie a tudíž jako hrozbu, které je nutné se zbavit. Německo využívalo výhrůžky, manipulaci a vyvíjelo velký nátlak na Edvarda Beneše a na celou československou vládu. Mezi to patří mimo jiné také varování, že pokud v nejbližší době nerezignuje, bude s Československem zacházeno bezohledně při uplatňování Mnichovské dohody. Vzhledem k tomu se

⁹ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 42–43.

¹⁰ ZIMEK, s. 92.

¹¹ MAHDAL, Marcel, *Manifest slovenského národa – tzv. Žilinská dohoda* [online], [cit. 14. 2. 2019], Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/manifest-slovenskeho-naroda-tzv-zilinska-dohoda/>.

¹² ZIMEK, s. 92–93.

prezident Beneš rozhodl emigrovat do Londýna už 22. října 1938.¹³ Právě tento nátlak ze strany nacistického Německa sloužil jako argument pro mezinárodně právní teorii, že Benešova abdikace byla v tomto případě vynucená a protiprávní, a tudíž neplatná stejně jako je ze stejného důvodu neplatná Mnichovská dohoda.¹⁴ Beneš se ihned po příjezdu do Londýna snažil organizovat zahraniční odboj pro trvalé spojení s vlastí pro případ blížící se války. I když navenek důrazně prezentoval nutnost nezasahovat do vnitřních záležitostí Česko-Slovenska, aby ještě více nekomplikoval už tak dost napjatou situaci v zemi vydané na milost Německu. Ve svých pamětech uvedl: „*Stanovil jsem si jako pravidlo svého dalšího postupu bez zřetele na události doma ani vlády pomnichovské v ničem se nedotýkat, její těžkou úlohu ji usnadňovat, a tím také těžkosti doma a boje stranické umirňovat.*“¹⁵ V tichosti, nenápadně vyčkával na to, až bude všem jasné, že vypukne válka. Mezi tím však komunikoval s nově vznikajícím Politickým ústředím¹⁶ prostřednictvím dr. Jaroslava Drábka, o nutnosti přípravy domácího i zahraničního odboje. Totožné plány do budoucna vysvětlil i v dopise dr. Ladislavu Rašínovi.¹⁷

Po abdikaci Edvarda Beneše byl až 30. listopadu 1938 zvolen novým prezidentem Česko-Slovenské republiky dosavadní předseda Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. Tehdejší nejvyšší představitelé druhé republiky si nepřáli, aby se novým prezidentem stal některý z aktivních politiků. Důvodem k jeho zvolení byla tedy jeho politická neutralita a zároveň zkušenost s vedením větší instituce. Dále také to, že představoval kontinuitu s první republikou. Emil Hácha byl významný právní expert, který byl mimo jiné znalý i v okruhu anglosaského práva a anglické literatury. Převzal úřad prezidenta v těžké a obtížné situaci druhé republiky a i přes své zhoršující se zdravý a zvyšující se tlak nacistů na Česko-Slovensko se snažil bránit český národ před ještě brutálnější formou německé okupace. Volba Emila Háchy prezidentem byla nejednoznačná a v důsledku i protiústavní. Při volbě získal 272 hlasů z celkových 312 přítomných, přičemž nebyli již připuštěni ti právoplatně zvolení politici Národního shromáždění, kteří byli zbaveni svého mandátu po přijetí opatření Stálého výboru ze dne 27. října 1938 č. 253/1938 Sb. z. a n. Tímto opatřením Stálý výbor protiústavně zbavil mandátu poslance a senátory z území

¹³ BENEŠ, Edvard, *Mnichovské dny*, Praha 2008, s. 61.

¹⁴ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 74.

¹⁵ BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 63.

¹⁶ Politické ústředí (PÚ) byla složka domácího odboje skládající se z bývalých politiků československých stran. Viz ŠOLC, Jiří, *Podpalte Československo!. Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939–1945)*, Praha 2005, s. 21.

¹⁷ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 76.

obsazeného Německem. Tento právní předpis byl v rozporu s platnou ústavou. Do 10. října 1938 pozbylo svých mandátů 69 poslanců a 33 senátorů. Dalším protiústavním jednáním, bylo i to, že se volba nového prezidenta neuskutečnila do čtrnácti dnů po rezignaci předchozího.¹⁸ Tyto skutečnosti posloužili, jako stavební kámen pro teorii nepřerušené kontinuity prezidentské funkce Edvarda Beneše. Naopak argumentem proti této teorii se stal dopis, který Beneš zaslal Háchovi 30. listopadu 1938. V tomto dopise Beneš mimo jiné uvedl: „-*Pane presidente, vím dobře, jak těžké úkoly budete mít jako prezident republiky, a přeji proto republice i Vám, aby její dnešní Vaše volba v těchto těžkých dobách sloužila k plnému zdaru.*“¹⁹ Čímž prakticky uznal volbu Háchy do funkce prezidenta republiky.

Jak již bylo zmíněno, Hitlerovo politický triumf v podobě mnichovské dohody byl jenom začátek jeho plánů s Československem. Jeho prvotním plánem bylo zlikvidovat Československo úplně. Podporoval proto separatistické snahy Hlinkovi slovenské ľudové strany. Prezident Hácha v noci z 9. na 10. března 1939, sesadil Tisovu autonomní slovenskou vládu. Byla jmenována nová vláda v čele s Karolem Sidorem. Ústřední vláda Československa pak vyslala na Slovensko vojsko a vyhlásila zde stanné právo. Snažila se ze všech sil zabránit odtržení Slovenka. Do toho se opět vložilo Německo. Tentokrát jako záminku k okupaci použili velmi ostrou diskuzi v tisku o utlačování německé menšiny v Čechách a na Moravě, o volání Němců o pomoc a o strašných podmínkách, které zde panují. Německý státní tajemník Wilhelm Keppler 13. března 1939 z Vídně telefonicky informoval Berlín, že Tiso hodlá navštívit Berlín.²⁰ Hitler ještě téhož dne Tisa s Ferdinandem Ďurčanským přijal. Vysvětlil jim svůj nadcházející plán na obsazení Československa a pod nepřímou výhrůžkou anexe Slovenska Maďarskem, naléhal na Tisa, aby vyhlásil nezávislost. Dne 14. března 1939 Slovenský sněm vyhlásil nezávislou Slovenskou republiku. Hlavou nového státu jmenoval Dr. Tisa. Zbytek Podkarpatské Ukrajiny obsadilo Maďarsko.²¹

Pražská vláda poté žádala o schůzku s Hitlerem, k projednání nastalé situace. Hlavním záměrem Háchovy návštěvy Berlína mělo podle pražské vlády být pouze odtržení Slovenska a záležitosti s tím spojené. Československá kontrašpionáž hlásila již několik

¹⁸ ZIMEK, Josef, *Ústavnost a český ústavní vývoj*, Brno 2006, s. 94.

¹⁹ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 78.

²⁰ BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 22.

²¹ TÁBORSKÝ, Eduard, *Naše věc. Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*, Praha 1946, s. 60.

dní dopředu o blížícím se vpádu německých vojsk, ale vláda tomu nechtěla věřit a raději dala na informace z Berlína, že je všechno v pořádku. Někteří nejvyšší zpravodajští důstojníci v čele s vedoucím 2. oddělení generálního štábu Františkem Moravcem se tím, ale nenechali zmást a včas odletěli do Londýna.²² Předseda vlády Rudolf Beran a všichni ministři předpokládaly, že Hitler bude ctít platné mezinárodní dohody, především nově uzavřenou mnichovskou dohodu a nebude takto riskovat. To byl ovšem omyl. Přibližně v 16 hodin 14. března 1939 odjel Hácha v doprovodu ministra zahraničí Františka Chvalkovského do Berlína. Hned po příjezdu se Emil Hácha dozvěděl, že mezitím už německá vojska obsadila Moravskou Ostravu, Místek a okolí obce. Tato průmyslová oblast byla prý obsazena Německem proto, že jinak by to mohlo udělat Polsko. Hitler Háchu a Chvalkovského přijal až mezi jednou a druhou hodinou ranní. Hácha zanedlouho zjistil, že Hitler nechtěl jednat o Slovensku nebo o sbližování Prahy a Berlína, jak se milně domníval, ale o anektování zbytku Česka. Hitler začal svůj monolog tím, že ministry nepovolal, kvůli vyjednávání, nýbrž kvůli tomu, aby přijali jeho rozhodnutí a to znělo ve zkratce takto: Praha bude obsazena do desáté hodiny ranní, Čechy a Morava budou včleněny do říše a bude z nich vytvořen protektorát; toto rozhodnutí je konečné a neodvolatelné a kdokoliv by se snažil tomuto vzdorovat, bude zlomen. Po tomto Hitler listinu podepsal a odešel.²³ Hácha s Chvalkovským poté dlouhé hodiny protestovali, nechtěli dokument podepsat. Němečtí ministři byli nemilosrdní a neústupní. Zlomovým momentem při tomto „jednání“ bylo, když vrchní velitel Luftwaffe a zástupce Hitlera Herman Göring pohrozil Háchovi bombardováním Prahy. Hácha v rozhovoru se spisovatelem K. Horkým 25. dubna 1939 mimo jiné uvedl: „*Poznal jsem, že se mnou mluví ďábel, který je schopn svou hrozbu splnit. Mně něco řeklo: on to udělá! Snad sám Hitler by to neudělal. Ale Göring by ho byl přemluvil, už jenom proto, aby svět viděl první ukázký jeho Luftwaffe.*“²⁴ Okolo půl páté hodiny ranní 15. března 1939 byl Hitlerem a Ribbentropem na straně jedné a Háchou a Chvalkovským na straně druhé podepsán protokol, ve kterém Hácha oznámil, že s plnou důvěrou dává osud českého národa pod ochranu Vůdce německé říše, který zajistí jeho autonomní vývoj odpovídající jeho povaze. Z Berlína pak Hácha telefonoval generálu Janu Syrovému a apeloval na něj, aby se nekladl německé armádě žádný odpor, jinak bude tvrdě potrestán.²⁵

²² BRANDES, s. 23. nebo ŠOLC, s. 9.

²³ TÁBORSKÝ, s. 61–62.

²⁴ PASÁK, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997, s. 55.

²⁵ TÁBORSKÝ, s. 60.

V 6 hodin ráno 15. března 1939 začala vojenská okupace Čech a Moravy. Tímto přestalo Československo fakticky existovat a to i bez vypovězení války nebo přímého vojenského útoku. Německou okupací byl znemožněn jakýkoliv výkon státní moci na území Československa. V období druhé republiky tak začala destrukce demokratického ústavního řádu.²⁶

²⁶ ZIMEK, s. 95.

3 Protektorát a československý odboj

Dne 16. března 1939 dopoledne vyhlásil na Pražském hradě ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop za přítomnosti Adolfa Hitlera Výnos Vůdce a Říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, který byl následující den vydán pod č. 75/1939 Sb. z. a n. Formálně byl protektorát autonomní součástí Německé říše. Skutečnost byla ale taková, že české země měli po vytvoření Protektorátu postavení kolonie. Jednalo se o první takový případ vůči evropskému národu. Protektorátnímu území byla odepřena státní suverenita. Byli stanoveny hranice tohoto území, které mohl Hitler libovolně regulovat podle potřeb Říše.²⁷ Vrchní správa v protektorátu připadla Německu. Místní Němci se stali občany Německa, zatímco Češi měli pouze protektorátní, druhořadou příslušnost. Zcela bezprávné potom bylo židovské obyvatelstvo, které bylo zcela v kompetenci Německa. Docházelo ke zvýšení cenzury tisku, zavedena dvoujazyčnost, samozřejmě s předností němčiny. Dále zde platila dvojí měna a to říšské marky a protektorátní koruny. Směnný kurs koruny vůči marce byl stanoven na 1:10.²⁸ Od prvních hodin okupace docházelo v rámci Akce Gitter k masovému zatýkání politických odpůrců. Věznice byly rychle přeplněné, některé vězně proto převáželi do koncentračních táborů.²⁹

Jako hlavní představitel tzv. autonomní správy byl ponechán, nyní již jako státní prezident, Dr. Emil Hácha. Byla jmenována nová protektorátní vláda, do jejíhož čela se postavil generál Ing. Alois Eliáš, který tajně spolupracoval s ilegálním vojenským odbojem a s londýnským exilem. Tento bývalý ruský legionář a československý generál se dle instrukcí z Londýna snažil ovlivňovat protektorátní vládu a brzdit nacifikaci společnosti.³⁰ Nejvýše postavený muž protektorátní správy byl říšský protektor, který byl přímo podřízený Hitlerovi. Do roku 1941 jím byl Konstantin von Neurath, umírněnější a konzervativnější představitel NSDAP³¹. Ve funkci tzv. státního tajemníka, který měl zvláštní kompetence v oblasti bezpečnosti a zástupcem říšského protektora byl bývalý poslanec SdP³² Karl Hermann Frank.³³

²⁷ ZIMEK, s. 96.

²⁸ KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 484.

²⁹ PASÁK, s. 67.

³⁰ KŘEN, s. 484–485.

³¹ NSDAP = Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei (Národněsocialistická německá dělnická strana).

³² SdP = Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana).

³³ KŘEN, s. 484.

Bezprostředně po vydání výnosu se u Emila Háchy objevily názory, že je nutné vytvořit novou politickou organizaci, do jejíhož čela by se postavil on sám. Tyto názory zmínil ve svém veřejném rozhlasovém projevu 16. března 1939. Nacisté byli ochotni s Háchou jednat, protože jim záleželo na mezinárodním ohlasu, který okupace vyvolává, a snažili se o dojem smírného řešení. A v tomto zájmu mohli nejlépe pomoci partneři v protektorátní autonomní správě, v čele s Háchou a Beranem. Dalším aspektem bylo také to, že státnímu prezidentu většina obyvatel protektorátu důvěřovala. Již 17. března 1939 Hácha rozhodl, že budou likvidovány všechny dosavadní politické organizace a okamžitě se začne s budováním nového jednotného politického hnutí.³⁴ Tento nový jednotný útvar nesl název Národní souručenství a měl zdánlivě plnit funkci parlamentu. Národní souručenství mělo vzbudit dojem symbolu národní jednoty. Dne 21. března 1939 státní prezident Emil Hácha svým dekretem rozpustil Národní shromáždění, a tím přestal existovat hlavní ústavní orgán.³⁵ Udělal to oficiální cestou, i když Národní shromáždění prakticky zaniklo už s vydáním Hitlerova Výnosu. V ten samý den pak Hácha jmenoval Výbor Národní souručenství. Do funkce předsedy tohoto Výboru byl jmenován Adolf Hrubý, jeho zástupcem se stal Josef Nebeský, který byl od letá 1939 napojen na ilegální odbojovou skupinu Politické ústředí (PÚ). Do funkce generálního tajemníka byl dosazen plk. gšt. Šimon Drgáč, bývalý přednosta II. oddělení generálního štábu československé armády, který se za okupace podílel na zpravodajské činnosti vojenské ilegální odbojové skupiny Obrana národa (ON).³⁶ Jednalo se o největší odbojovou organizaci domácího odboje. Vznikla bezprostředně po 15. březnu 1939 z bývalých vojáků československé armády, kteří cítili morální, vlasteneckou a profesionální povinnost bojovat proti Německu za znovuoobnovení svobodného Československa.³⁷

Český národ reagoval na okupaci velmi emotivně, od první chvíle demonstroval svůj odpor. Z počátku bylo hlavním úkolem českého odboje zpravodajství pro československou exilovou vládu v Londýně. Dalšími body programu byly sabotáže, propaganda a přímé akce. Na výročí Mnichovské dohody došlo k organizovanému pražskému bojkotu tramvají. Organizovali ho ilegální odbojové skupiny Politické ústředí (PÚ) a Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ (PVVZ), který se skládal z levicové nekomunistické inteligence a dělnictva. Organizátoři bojkotu si tak chtěli ověřit, do jaké

³⁴ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996, s. 25–26.

³⁵ ZIMEK, s. 97.

³⁶ PASÁK, s. 70.

³⁷ ŠOLC, s. 17.

míry obyvatelé uposlechnou jejich výzev. Bojkot byl úspěšný a odbojové organizace tak získali důkaz své síly, kterou mohli brát v potaz při plánování další demonstrace. Německo si tuto událost vysvětilo tak, že Češi ignorovali tramvaje, aby nemuseli jezdit společně s Židy.³⁸ Další protiokupační demonstrace vypukla 28. října 1939, v den výročí vzniku samostatného Československa.³⁹ Domácí odbojové skupiny nabádali obyvatele skrze letáky. Někteří lidé se oblékali do svátečního oblečení, bojkotovali tramvaje, dělníci stávkovali, strhávali nacistické plakáty, nenakupovali a na některých návrších se rozhořely oslavné ohně, jako symbol národního osvobození. Na vysokých školách byla pozastavena výuka. Docházelo k potyčkám mezi Čechy a Němci, především z řad studentstva. Němečtí studenti cíleně provokovali Čechy, například jim shazovali z hlav čepice „masaryčky“ a strhávali jim odznaky s národními motivy. Nejvíce demonstrací probíhalo v Praze, především na Václavském a na Staroměstském náměstí. Nejmhutnější davy se však sešly před tehdejším sídlem gestapa, v dnešní ulici Politických vězňů, kde protestovaly proti teroru gestapa. Hitler vydal rozkaz, že nestrpí žádné demonstrace a jestli si česká protektorátní správa nezjedná pořádek, zruší autonomii a povolá německé vojenské jednotky. Pod touto výhružkou česká policie zakročila a celkem snadno demonstraci ukončila. Výsledkem bylo 174 dvojjazyčných tabulek stržených z tramvají, jeden mrtvý dělník Otakar Sedláček, 15 raněných a okolo 400 zatčených osob, z toho jen osmina byla zatčena českou policií.⁴⁰

Jako další možné termíny pro demonstrace se nabízely data 1. listopadu na svátek Všech svatých, 2. listopadu na Dušičky, 7. listopadu na výročí říjnové revoluce v Rusku, anebo 8. listopadu na výročí bitvy na Bílé hoře. Říšský protektor Neurath začátkem listopadu 1939 pohrozil Háchovi, že jestli se budou opakovat události z 28. října a protektorátní vláda nebude schopna se o to postarat, zakročí on sám všemi prostředky, které má k dispozici. Všechny zmíněné termíny proběhly v poklidu. Zvýšil se jen výskyt květin a věnců u národních památníků a hrobů.⁴¹

Dne 11. listopadu 1939 zemřel na následky střelné rány z 28. října student medicíny Jan Opletal. O čtyři dny později 15. listopadu 1939 se konal smuteční průvod, který přerostl v další protiokupační manifestaci. Po naložení rakve do auta, odkud měla být dopravena

³⁸ HAASIS, Hellmut G., *Smrt v Praze. Atentát na Reinharda Heydricha*, Praha 2004, s. 38.

³⁹ Tamtéž, s. 39.

⁴⁰ BRANDES, s. 101–106.

⁴¹ Tamtéž, s. 107.

na nádraží a následně do Opletalovo rodné obce, se studenti začali shlukovat a zpívat národní písně. Česká policie je neúnavně rozháněla. Šlo výhradně o studentskou demonstraci a k významnějším potyčkám nedošlo, německých policejních složek nebylo zapotřebí. Následujícího dne 16. listopadu volal protektorátní vyslanec v Berlíně František Chvalkovský své vládě, že Hitler vydal rozkaz, že 17. listopadu dojde k obsazení vysokých škol. Okolo 4 hodiny ranní 17. listopadu 1939 začala říšská ochranná policie (Schutzpolizei) s obklíčováním pěti největších pražských kolejí. Studenty nahnali do autobusů a převezli do Ruzyně. Z celkového počtu 1850 studentů byli propuštěni všichni studenti pod 20 let a zbytek, 1200 studentů bylo transportováno do koncentračního tábora Oranienburg. V 9 hodin ráno došlo k popravení devíti údajných organizátorů demonstrace z 15. listopadu, mezi které patřil i doc. PhDr. Josef Matoušek, profesor Karlovi univerzity a předseda komise Národního souručenství. V ten samý den došlo k uzavření všech českých vysokých škol.⁴² Byl to jeden z prvních kroků Hitlera k umlčení české inteligence a potlačení českého odboje.

Po těchto manifestacích došlo k částečnému zklidnění. Český odboj se omezil na méně okázalé akce a Češi se vyhýbali přímým střetům s Němci. Tresty byly příliš vysoké. Svůj odpor dávali najevo jinak, například do kin chodili až po německém týdeníku nebo schválně pokašlávali či se hlasitě smáli, německé filmy bojkotovali vesměs úplně. Češi nepronajímali Němcům byty, čeští lékaři Němce neošetřovali. Docházelo k nejrůznějším sabotážním akcím, například se přerezávali brzdové hadice železničních vagónů, docházelo k výbuchům v továrnách a v dolech, pálili se sklady a Češi v práci podávali schválně nižší výkony.⁴³ V důsledku toho rostl počet nemocných, ceny potravin se zvýšily, mzdy se naopak snížily, to vyvolávalo jen další stávkové.⁴⁴ V létě 1941 poklesla výroba zbraní v některých závodech až o 35 %. Od 14. do 21. září 1941 se většina Čechů zapojila do bojkotu novin a nekupovali nacisticky řízený tisk, jeho náklady tak klesly o 50 %.⁴⁵ Většina výzev k bojkotům a různým sabotážím se do Čech vysílala prostřednictvím britské rozhlasové společnosti BBC.

Odpor Čechů i přes přísné tresty neopadl. Protektorát představoval pro Německo důležitý zdroj hospodářského a zbrojního průmyslu, proto bylo v jeho zájmu udržet zde klid a

⁴² BRANDES, s. 108–111.

⁴³ HAASIS, s. 42.

⁴⁴ NÁLEVKA, Vladimír, *Každodenní život v protektorátu Čechy a Morava*. In: DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Nacistická okupace. Sedmdesát let poté*. Sborník textů, Praha 2009, s. 17–18.

⁴⁵ HAASIS, s. 44.

pořádek. To se ovšem říšskému protektorovi von Neurathovi nepodařilo. Kvůli obavám z neutuchajícího českého odboje byl povolán šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) a generál policie v hodnosti SS-obergruppenführer Reinhard Heydrich.⁴⁶ Do Prahy přijel brzy ráno 27. září 1941 a převzal za Neuratha všechny povinnosti jeho úřadu.⁴⁷ Jeho hlavním úkolem bylo definitivně zlomit odpor Čechů a dále měl na starost konečné řešení židovské otázky. Kvůli své vyhlášené krutosti zůstal až do své smrti pouze zastupujícím říšským protektorem, ale fakticky měl neomezenou moc. Během prvních dnů svého úřadování, vyhlásil stanné právo, které platilo až do 20. ledna 1942. Za tu dobu vynesli zřízené stanné soudy v Praze a v Brně více než 500 rozsudků smrti a dalších 2200 zatčených bylo posláno do koncentračních táborů.⁴⁸ Zatýkáni a masové popravy se v první řadě týkali české inteligence, vyvraždil téměř veškeré představitele elity českého národa. Mezi prvními zatčenými byl předseda vlády gen. Alois Eliáš, který byl odsouzen k smrti za velezradu.⁴⁹ Dalším Heydrichovým počinem bylo zatčení téměř všech členů Úvodu⁵⁰, tím bylo přerušeno zbývající spojení s Londýnem.⁵¹

Toto byli impulzy pro Edvarda Beneše k naplánování atentátu. Dalším neméně podstatným důvodem byla i kritika ze strany Velké Británie a Sovětského svazu, za pasivní přístup Čechů, co se týče intenzity domácího odboje a odporu v okupované vlasti. Spojencům připadali základní kameny Benešovy exilové vlády sporné a nehodlaly ji tudíž akceptovat ani legitimovat. Dále také odmítali Beneše jako kontinuálního prezidenta a co bylo nejdůležitější, nechtěli garantovat předmnichovské hranice Československa. Edvard Beneš si potřeboval získat jejich respekt. Aby vládám těchto zemí mohl předložit své požadavky, potřeboval silný argument, kterým tyto požadavky podloží. Tímto argumentem se stalo vygradování české odbojové činnosti v podobě atentátu na Reinharda Heydricha.

3.1 Operace Anthropoid

Původně byli pro tento úkol vybráni dva parašutisté Čech Karel Svoboda a Slovák Josef Gabčík. Karel Svoboda se ale při výcviku zranil, a tak byl nahrazen Janem Kubišem.

⁴⁶ MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*, Praha 2003, s. 178–179.

⁴⁷ ANDREJS, Jaroslav, *Smrt boha smrti*, Brno 2008, s. 64.

⁴⁸ *Anthropoid: němá svědectví*, VHÚ Praha 2017, (nestránkováno).

⁴⁹ MASTNÝ, s. 183–186.

⁵⁰ Ústřední výbor odboje domácího zkráceně ÚVOD, byl orgán zastupující veškeré odbojové skupiny v Protektorátu Čechy a Morava s výjimkou komunistů. Viz MACDONALD, Callum A., *Úder z Londýna. Atentát na obergruppenführera SS Reinharda Heydricha*, Praha 1997, s. 243.

⁵¹ MASTNÝ, s. 189.

Gabčík s Kubišem tvořili dohromady skupinu s krycím názvem „Anthropoid“. Atentát se měl symbolicky uskutečnit 28. října 1941, ale nakonec se od naléhavosti ustoupilo a parašutisté ještě dokončili speciální střelecký a výsadkový výcvik.⁵² Parašutisté odletěli z britského letiště Tangmere 28. prosince 1941 kolem desáté hodiny večer. Součástí posádky byli i dvě další výsadkové skupiny s krycími názvy „Silver A“ a „Silver B“, měli za úkol obnovit ztracené radiové spojení s domácím odbojem.⁵³ Těsně před půl třetí ráno seskočila z letounu jako první skupina Anthropoid. Kvůli špatné viditelnosti a zasněžené krajině, došlo k navigačnímu omylu a namísto východně od Plzně Gabčík s Kubišem seskočili v obci Nehvizdy u Čelákovic, asi 30 kilometrů východně od Prahy.⁵⁴ Časem se jim podařilo, díky náhodnému napojení na sokolský odboj, navázat spojení s pražskou odbojovou skupinou „Jindra“ a 8. ledna 1942 už se mohli vlakem přesunout do Prahy.⁵⁵ Tato ilegální odbojová sokolská organizace spolu s některými pracovníky bývalé Masarykovy ligy proti tuberkulóze oběma parašutistům pomohla zlegalizovat jejich pobyt v Praze, poskytovala jim krytí a veškerou pomoc.⁵⁶ Gabčík s Kubišem přebývali u spousty rodin v různých částech Prahy, například u Moravcových a Zelenkových na Žižkově, u Oktábcových v Karlíně, u Novákových v Libni, u Fafkových na Vinohradech, u Svatošových ve Starém Městě, u Khodlových na Vysočanech a u Ogounových v Dejvicích. Nejen těchto osm rodin, zaplatilo za pomoc parašutistům životem.⁵⁷

V polovině ledna 1942 se Kubiš sešel s vedením organizace Jindra. Na této schůzce Kubiš prozradil název operace. Přítomni byli Ladislav Vaněk a Jan Zelenka. Jan Zelenka přezdívaný strýc Hajský byl největší pomocník a podporovatel parašutistů. Koncem února 1942 se k parašutistům přidal Josef Valčík z výsadku SILVER A.⁵⁸ Gabčík s Kubišem se rozhodli, že nejideálnějším místem pro atentát bude ostrá zatáčka v Praze-Libni. Toto místo mohli zvolit až po Velikonocích 5. dubna. V tu dobu se Heydrich přestěhoval se svou rodinou do zámku v Panenských Břežanech. Od té doby jezdil každý den delší trasou přes Klíčany, Zdiby, Dolní Chabry a Kobylisy skrz onu úzkou zatáčku v Libni na Pražský hrad.⁵⁹ Toto místo bylo ideální, protože vůz musel do ostré zatáčky

⁵² *Anthropoid: nemá svědectví.*

⁵³ ČVANČARA, Jaroslav, *Akce atentát*, Praha 1991, s. 66–67.

⁵⁴ ANDREJS, s. 73.

⁵⁵ HAASIS, s. 99.

⁵⁶ *Anthropoid: nemá svědectví.*

⁵⁷ ČVANČARA, s. 70–83.

⁵⁸ HAASIS, s. 106.

⁵⁹ ČVANČARA, s. 92.

zpomalit. Navíc měli atentátníci poměrně velkou šanci na útěk. Přípravy atentátu trvaly celých šest měsíců.⁶⁰

Dne 27. května 1942 Gabčík a Kubiš brzo ráno vstali a vydali se přes celou Prahu na Žižkov. Tam si půjčili dvě dámská kola a pokračovali dál až k libeňské zatáčce.⁶¹ Nejdříve si Gabčík pod velkým balonovým kabátem nenápadně složil svůj samopal Sten Mk. II a krátce před devátou se oba atentátníci postavili do zatáčky a čekali na signál od Josefa Valčíka, který stál asi 200 metrů od nich směrem do kopce. Kubiš stál asi deset metrů od Gabčíka směrem z kopce, u výjezdu ze zatáčky jako rezerva. Přibližně v půl jedenácté blesklo Valčíkovo zrcátko.⁶² Heydrich jel bez ozbrojené eskorty, jen se svým řidičem Johanesem Kleinem, v jeho soukromém zeleném Mercedesu Benz 320 se značkou SS-3. Když se Heydrich přiblížil na bezprostřední vzdálenost a Gabčík chtěl vystřelit, zbraň se mu zasekla. O kousek dál už čekal připravený Kubiš, který hodil pod auto svůj nachystaný ruční granát Mills s nárazovým zapalováním.⁶³ Zasáhl právě zadní kolo vozu, což se později ukázalo, jako dostačující k úspěšnému provedení atentátu. Střepiny z karoserie prorazily opěradlo zadního sedadla a pronikly Heydrichovi do zad. Kubiš měl následkem výbuchu zranění na levé části obličeje. Když se trochu vzpamatoval, podařilo se mu dostat ke svému kolu a ujet pryč. Gabčík se ke kolu nedostal a utíkal po svých, pronásledoval ho Heydrichův řidič Klein.⁶⁴ Oběma se podařilo uniknout.

Heydrich se dostal do nemocnice Bulovka až půl hodiny po atentátu, přičemž jde o vzdálenost jednoho kilometru. Nikdo zbytečně nespíchal a někteří odmítli odvézt do nemocnice někoho v uniformě SS. Odvezl ho až řidič, který jel náhodou okolo. V nemocnici zjistili, že má zlomené jedno žebro, natrženou bránicí a slezinu plnou střepin z karoserie. Reinhard Heydrich, podlehl svým zraněním v půl osmé ráno 4. července 1942 v nemocnici na Bulovce. Příčina úmrtí byla infekce v ranách.⁶⁵

Všech sedm parašutistů se postupně ukrylo v kryptě kostela sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici u Karlova náměstí v Praze. Dne 30. května 1942 se jako první v kostele

⁶⁰ HAASIS, s. 109–110.

⁶¹ MACDONALD, s. 198.

⁶² HAASIS, s. 119–120.

⁶³ MACDONALD, s. 200.

⁶⁴ HAASIS, s. 122–124.

⁶⁵ PANNWITZ, Heinz, *Pannwitzova zpráva o atentátu na Heydricha*, Praha 2011, s. 55.

ukryl Jan Opálka ze skupiny „Out Distance“, později se zde ukryli také Jaroslav Švarc ze skupiny „Tin“, Josef Valčík ze skupiny „Silver A“, Jan Hrubý a Josef Bublík ze skupiny „Bioscope“ a Jan Kubiš s Josefem Gabčíkem ze skupiny „Anthropoid“. ⁶⁶ Díky pomoci Biskupa Gorazda, předsedy sboru starších Vladimíra Petřeka a prvního duchovního Václava Čikla získali parašutisté bezpečný úkryt v centru Prahy. Od 3. do 5. září 1942 byli všichni tito členové pravoslavné církve popraveni v Praze Kobylisích. ⁶⁷

Už těsně po atentátu byl vyhlášen civilní výjimečný stav v Praze, který byl následující den rozšířen na celý Protektorát. Byli prováděny rozsáhlé domovní prohlídky, zatýkání, masové popravy a deportace židů. ⁶⁸ Nejfrekventovanějším popravištěm byla střelnice v Praze v Kobylisích, dále také pardubický zámek a města jako Brno nebo Olomouc. Došlo k uzavření všech pohotovostí, kin, divadel a byla přerušena veřejná doprava. ⁶⁹ Osoby, jakkoliv zapletené do atentátu byli zastřeleny s celou svojí rodinou, mnohdy je ještě před smrtí čekalo dlouhé bestiální mučení. Útoky byly vedeny v první řadě proti české inteligenci, jak už tomu bylo za Heydricha. Každý ozbrojený Němec mohl zastřelit kteréhokoliv Čecha, bez jakéhokoliv prokazatelného důvodu. Platilo heslo: „*Lepší deset Čechů mrtvých, než jeden Němec uražený nebo zraněný*“. ⁷⁰ Toto období druhého stanného práva, nebo také období tzv. druhé heydrichiády, skončilo 3. července 1942 a desetinásobně předčilo období prvního stanného práva vyhlášeného Heydrichem po jeho příjezdu do Prahy. Jenom v tomto období bylo popraveno více než 1400 českých občanů a více než 3000 českých židů bylo posláno do vyhlazovacích táborů. ⁷¹ Současně probíhali pátrací akce po atentátnících, probíhali ve dne v noci, účastnilo se jich více než 450 tisíc ozbrojených nacistů. Ti, kteří něco věděli, mlčeli, až na zrádce Karla Čurdu z výsadkové skupiny „Out Distance“, který dobrovolně 16. června 1942 prozradil gestapu rozhodující informace o parašutistech i o lidech, kteří jim pomáhali. ⁷² Po válce ho za to pražský soud odsoudil k smrti. Karel Čurda přivedl gestapo k rodině Moravcových. Nejmladší syn Vlastimil po dlouhém brutálním výslechu vyzradil gestapu místo úkrytu parašutistů. ⁷³

⁶⁶ HAASIS, s. 175.

⁶⁷ ČVANČARA, s. 116.

⁶⁸ *Anthropoid: nemá svědectví.*

⁶⁹ PADEVĚT, Jiří, *Dotek Anthropoidu*, Praha 2017, s. 123.

⁷⁰ HAASIS, s. 159.

⁷¹ *Anthropoid: nemá svědectví.*

⁷² HAASIS, s. 173.

⁷³ Tamtéž, s. 174.

Komisař Heinz Pannwitz vydal v noci 17. června 1942 nařizení, aby byl pravoslavný kostel svatých Cyrila a Metoděje v Resslově ulici obklíčen. 759 mužů SS obklíčilo ulice kolem kostela ve dvou kruzích. Velením oddílů SS byl pověřen Karl von Treuenfeld. Boj začal 18. června 1942 kolem čtvrté hodiny ranní, kdy jednotky SS vtrhly do kostela.⁷⁴ Nejprve útočili tři parašutisté z kůru, a to Adolf Opálka, Jan Kubiš a Josef Bublík. Po dvou hodinách těmto třem parašutistům došla munice a spáchali sebevraždu. Poté se útok nacistů zaměřil na kryptu kostela, kde byli ukryti čtyři zbývající parašutisté Josef Gabčík, Josef Valčík, Jan Hrubý a Jaroslav Švarc. Nacisté použili slzotvorné a ruční granáty, přistavěli ke kryptě silný reflektor a později zasáhli čeští hasiči, sebrali parašutistům žebřík a snažili se je vyplavit vodou. I zbývající čtyři parašutisté spáchali sebevraždu poté, co jim došla munice. Sedm československých parašutistů drželo kostel téměř sedm hodin.⁷⁵

3.2 Lidice a Ležáky

Dosavadní teror, spáchaný na českém národu, nebyl pro nacisty dostačující. A ještě před odhalením úkrytu parašutistů 9. června 1942, v den Heydrichova pohřbu, vydal státní tajemník Karl Herman Frank z Berlína telefonické nařizení veliteli pražského gestapa Horstovi Böhmovi k vyvraždění a vypálení Lidic. Rozkazy byli následující, všichni dospělí muži budou zastřeleni, všechny ženy budou posláni do koncentračních táborů, všechny děti budou shromážděny a pokud budou schopny poněmčení, budou poslány k rodinám SS na převýchovu, se zbytkem dětí bude naloženo jinak, celá obec bude vypálena a srovnána se zemí.⁷⁶ Jednotky wehrmachtu obklíčili obec kolem půl desáté večer. Nikoho nepouštěli ven, ale naopak vpouštěli obyvatele dovnitř.⁷⁷ Vše bylo organizované a rychlé. Na místě bylo zastřeleno 173 mužů a chlapců nad 15 let, další byli zastřeleni později v Praze v Kobylisích. Dohromady bylo zastřeleno 199 občanů Lidic. 184 žen bylo převezeno do koncentračního tábora Ravensbrück, z nichž 143 žen přežilo. Z 88 dětí bylo 81 zabito v koncentračním táboře Chmelno, a zbylých 7 bylo nalezeno po válce v německých rodinách, bylo nuceně adoptováno.⁷⁸ Lidice byla malá hornická obec

⁷⁴ MACDONALD, s. 223.

⁷⁵ HAASIS, s. 183–186.

⁷⁶ PADEVĚT, s. 168–169.

⁷⁷ KYNCL, Vojtěch, *Válečné zločiny v Lidicích a Ležákách*. In: ZEMAN, Pavel (ed.), 1942 Válečný rok v protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě, Praha 2013, s. 110.

⁷⁸ *Lidice 1939–1945* [online], [cit. 26. 4. 2018], Dostupné z:

https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/lidice_1939_1945.html.

blízko Kladna. Proč si nacisté vybrali zrovna tuto obec, se neví. Pravděpodobně proto, že je blízko Prahy, ale zároveň stranou, takže nebyla narušena dálková doprava.

Dne 24. června 1942 postihl stejný osud i obec Ležáky u Pardubic. Tato obec chudých kameníků byla také vypálena a srovnána se zemí. 33 obyvatel Ležáků bylo na místě zastřeleno, 11 dětí bylo, stejně jako to bylo u lidických dětí, posláno do koncentračního tábora Chmelno. Jen dvě děti byly vybrány na poněmčení. Tuto obec si nacisté vybrali z toho důvodu, že z tamního lomu vysílal do Británie Alfréd Bartoš, člen skupiny „Silver A“.⁷⁹

Teror v Lidicích a Ležákách nebyl pro nacisty ojedinělý, podobné hrůzy páchali běžně. Případ Lidic a Ležáků byl jiný v tom, že se jednalo o první případ neskrývaného nacistického teroru, ba co víc, Němci toho využívali k propagandě, jako důkaz pevnosti režimu a odplaty proti nepřítelům říše a veřejně to oslavovali v tisku. Záměrem Německa bylo vymazat Lidice z mapy i z povědomí lidí, jako by nikdy neexistovaly. Stal se ale přesný opak. Ve světovém veřejném mínění tento zločin vyvolal odpor. Bezprostředně po vypálení Lidic vznikl ve střední Anglii výbor s názvem „*Lidice shall live*“. Tento výbor inicioval dr. Barnett Stross tehdejší starosta britského města Stoke-on-Trent. Tento výbor vznikl za účelem obnovení Lidic. Kampaň byla oficiálně zahájena 6. září 1942 na inaugurační slavnosti města Stoke-on-Trent. Zanedlouho se z tohoto výboru stalo celostátní anglické hnutí. Jeho cílem bylo vybrání dostatku financí na výstavbu nových Lidic. Britové se na této výstavbě chtěli aktivně účastnit. Spolků, které se nesly v podobném duchu, vznikalo po světě mnoho.⁸⁰ Na počest Lidic byla například přejmenována města, ulice či náměstí. Vliv tohoto zločinu se odrazil i do filmové, umělecké a hudební sféry.⁸¹ Spustila se obrovská vlna solidarity s trpícími Čechy. Zároveň to vyvolalo větší respekt českému odboji. Probudilo se světové svědomí. Tragédie Lidic ve velké míře zapůsobila i na americké veřejné mínění. Novinář a spisovatel Stanislav Budín žijící v té době ve Spojených státech napsal: „*Lze bez nadsázky říci, že žádná událost v rozbouřené Evropě nezapůsobila tak na americké veřejné mínění jako zavraždění Heydricha a chladný německý cynismus, chlubicí se*

⁷⁹ KYNCL, Vojtěch, *Ležáky v pamětech generací*, Nymburk 2011, s. 18–19 a 32–33.

⁸⁰ HAVLŮJOVÁ, Gabriela, *Lidice po Lidicích*, Kladno 2014, s. 15–18.

⁸¹ BUDÍN, Stanislav, *Jak to vlastně bylo*, Praha 2007, s. 312.

lidským zločinem.“⁸² Po těchto událostech už nešlo ignorovat odhodlanost českého odboje a jednohlasný odpor Čechů vůči nacistickému Německu.

⁸² Tamtéž, s. 311.

4 Postoj Spojenců k okupaci českých zemí

Po událostech v březnu 1939 československý stát fakticky přestal existovat, a i přes to, že demokratické velmoci a Sovětský svaz nové uspořádání neuznaly, hrozilo, že Československo zanikne i právně.⁸³ Zničení zbytku československé republiky v důsledku této Hitlerovy expanze znamenalo zásadní porušení Mnichovské dohody ze strany Německa. Tato skutečnost uštědřila velkou ránu politice západního appeasementu, především Velké Británii a Francii. Edvard Beneš ve svých pamětech uvedl, že nikoho nestály chyby mnichovské politiky tolik, jako právě tyto dva státy.⁸⁴ I když se za každou cenu, i za cenu velkých obětí, snažily válku oddálit, nastalou situaci už nemohly dále tolerovat.

Na nastalou situaci Beneš reagoval zasláním telegramu americkému prezidentu Franklinu Rooseveltovi, britskému premiérovi Nevillu Chamberlainovi, francouzskému premiérovi Édouardu Daladierovi a sovětskému komisaři Maximu Litvinovovi. V tomto telegramu, zasláném výše zmíněným ráno 16. března 1939, uvedl, že se Československo stalo obětí velkého mezinárodního zločinu a že tímto, jako bývalý prezident Československé republiky vznáší protest. Obsahem tohoto protestu bylo konstatování protiprávního jednání nacistického Německa vůči Československu. Dále prohlásil, že Češi a Slováci nikdy nepřijmou nastalou situaci a budou bojovat za svá práva a za svou vlast. Beneš tímto žádal vlády Spojenců o neuznání protektorátu a o vyvození patřičných důsledků. Zároveň zaslal zvláštní telegram i generálnímu tajemníkovi Společnosti národů Josephu Avelonovi, ve kterém žádal, aby byla naplněna ustanovení Paktu Společnosti národů proti nacistickému Německu.⁸⁵

Dne 15. března 1939 pronesl Edvard Beneš na půdě chicagské univerzity ve Spojených státech projev, ve kterém prohlásil, že Československá republika i nadále právně existuje, a že jí nacistická agrese nemůže zničit.⁸⁶ Dne 17. března 1939 připravil Summer Wells, státní podsekretář ministerstva zahraničí Spojených států, prohlášení, ve

⁸³ KUKLÍK, Jan, *Osudy Mnichova za druhé světové války a po ní*. In: DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté. Sborník textů*, Praha 2008, s. 21.

⁸⁴ BENEŠ, Edvard, *Paměti*, Praha 2004, s. 96.

⁸⁵ NĚMEČEK, Jan (ed.), *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940. (16. březen 1939 - 15. červen 1940)*, Praha 2002. Dokumenty československé zahraniční politiky, s. 51–52.

⁸⁶ *Prohlášení Edvarda Beneše k okupaci v Chicagu 15. března 1939*. In: DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Nacistická okupace. Sedmdesát let poté. Sborník textů*, s. 127–128.

kterém odsuzuje a odmítá protiprávní německý postup proti svobodnému Československu.⁸⁷ Americká vláda převzala toto prohlášení do úřední nóty, kterou 20. března 1939 předala německému vyslanectví ve Washingtonu, jako formu oficiálního protestu proti zřízení protektorátu.⁸⁸ I nóty z 18. března 1939, předané francouzským a britským vyslancem v Berlíně německému ministru zahraničí, neuznávaly zákonnost nově vytvořeného protektorátu. Obdobné stanovisko zaujala i sovětská vláda.⁸⁹

I když by se zdálo, že proces vedoucí k odvolání Mnichova bude snadný, nebylo tomu tak. Proces oduznání Mnichova byl nesporně spjat s faktickou obnovou Československa během druhé světové války. Obnova Československa byla nejistá, stejně jako postoj velmocí k neuznání protektorátu Čechy a Morava. Situace se zdála ještě nejistější potom, co vlády Spojeného království a Francie v květnu 1939 právně uznaly vznik Slovenska.⁹⁰ Později rostl počet států, které nově vzniklý stát právně uznali, a vedle Německa, Japonska a Itálie, to byl také Sovětský svaz, Švýcarsko, Polsko, Španělsko nebo Vatikán.⁹¹

Velmocí sice předaly německé vládě oficiální protesty, kde vyjádřily svůj absolutní nesouhlas s postupem nacistického Německa vůči Československu a kde odmítly nótu ze 17. března 1939 o vytvoření německého protektorátu na českém území, ale kromě toho neudělaly pro obnovu Československa nic. Přední britští diplomaté měli dost zkreslené představu o Československu. Nebrali příliš v potaz, že je Československo demokratický stát, spíše ho vnímali jako uměle vytvořenou a nestabilní jednotku ve střední Evropě, bez jakýchkoliv reálných kořenů v historii, kterou se ani nevyplatí udržovat.⁹² Společnost národů se také otázkou Československa nehodlala zabývat.

Dne 28. května 1939 se Beneš sešel na soukromé audienci s americkým prezidentem Franklinem D. Rooseveltem. Tato audience byla jedna z prvních pokroků zahraničního odboje z doby po Mnichově. V této soukromé diskuzi se prezident Roosevelt mimo jiné striktně vyjádřil proti mnichovské politice a proti politice

⁸⁷ BENEŠ, *Paměti*, s. 101–102.

⁸⁸ *Prohlášení vlády USA odmítající uznat německou okupaci českých zemí*. In: DEJMEK, LOUŽEK (ed.), *Nacistická okupace*, s. 141.

⁸⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 136.

⁹⁰ KUKLÍK, Jan, *Osudy Mnichova za druhé světové války a po ní*. In: DEJMEK, LOUŽEK (ed.), *Mnichov 1938*, s. 21.

⁹¹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 136.

⁹² SMETANA, Vít, *Ani vojna, ani mír. Velmocí, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové války a studené války*, Praha 2016, s. 30–31.

appeasementu, které zásadně neuznával. Dále se Beneše vyptával na jeho názory na budoucí vývoj událostí po Mnichově. Ve většině probraných témat se shodovali. Po dlouhé rozmluvě došlo také na otázku Československa a budoucího uznání československé exilové vlády. Beneš vysvětlil americkému prezidentu koncepci o politických cílech československého odboje, která zahrnovala mimo jiné obnovení předmnichovského Československa. Na závěr této rozmluvy sice prezident Roosevelt přislíbil pomoc československé věci, ale tento slib neměl z hlediska americké mezinárodní politiky žádný hlubší význam.⁹³

⁹³ BENEŠ, *Paměti*, s. 115–120.

5 Československá exilová vláda v Londýně

K prosazení právní kontinuity Československa a prezidenství Edvarda Beneše bylo zapotřebí vytvořit nějaký orgán, který bude uznaný na mezinárodní a diplomatické rovině a bude moci oficiálně proklamovat myšlenku obnovení předmnichovské republiky. První takovýto úspěch československého zahraničního odboje bylo vytvoření Československého národního výboru v Paříži, jehož hlavním posláním bylo reprezentování československého národa v zahraničí a řízení československých vojenských jednotek ve Francii. V čele toho výboru byl Edvard Beneš, jeho zástupce byl Jan Šrámek a dalšími členy byli Štefan Osuský, Hubert Ripka, Juraj Slávik, Edvadr Outrata a generálové Sergej Ingr a Rudolf Viest.⁹⁴ Došlo k mezinárodnímu uznání tohoto orgánu, v omezené míře Velkou Británií a Francií, a to na konci roku 1939. Začátkem roku 1940 uznaly Československý národní výbor i britská dominia.⁹⁵ Tento výbor byl prvopočátek budoucí exilové vlády. Dlouho se tak ale nemohlo stát, protože se Francie a Velká Británie snažily distancovat od středoevropských problémů.

5.1 Uznání prozatímní československé vlády

Po porážce Francie v červnu 1940 se Národní výbor přemístil do Londýna, kde se přetvořil v prozatímní československou vládu. Jednalo se o zřízení nejvyšších státních orgánů reprezentující státní moc. Prozatímní exilová vláda znamenala také nepřetržitou právní kontinuitu předmnichovského Československa, která se opírala o vůli lidu, který ještě nerezignoval na obnovu svobodného státu, což dokazoval stále skrze domácí i zahraniční odboj.⁹⁶

Jednání s Velkou Británií o československé prozatímní vládě v Londýně začala 26. dubna 1940 rozhovorem Edvarda Beneše se státním podtajemníkem britského ministerstva zahraničí Alexandrem Cadoganem, během kterého Beneš žádal souhlas vlády Velké Británie s vytvořením prozatímní československé vlády na britské půdě, za předpokladu, že by tato vláda byla složena již s existujícími členy uznaného Československého národního výboru.⁹⁷ Prezentoval tu svoji ucelenou koncepci, která vycházela z teorie právní kontinuity Československa a která se opírala o nadále fungující

⁹⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 139.

⁹⁵ TÁBORSKÝ, s. 107–108.

⁹⁶ ZIMEK, s. 102–103.

⁹⁷ BENEŠ, *Paměti*, s. 150.

československá vyslanectví a československou armádu ve Francii.⁹⁸ Britská vláda měla několik výhrad vůči Benešovo návrhu. Jejich podmínkou bylo vyřešení československých sporů v emigraci a dohoda s reprezentací česko-slovenských občanů německé národnosti. Jednalo se tedy především o dohodu s bývalým předsedou Československa dr. Milanem Hodžou, který stál v čele Benešovo opozice a s reprezentantem sudetoněmeckých sociálních demokratů Wenzelem Jakschem. Beneš přislíbil, že nově utvořená Národní rada, bude mít zastoupení všech politických proudů, kromě komunistů. Nabídl Hodžovy dokonce pozici místopředsedy. Jaksch ani Hodža s Benešovými návrhy nesouhlasili.⁹⁹ Tím byli Benešovy snahy, vedoucí k uznání exilové vlády, na čas pozastaveny.

Zásadní zlom nastal po kapitulaci Francie 17. června 1940. Edvard Beneš zaslal 18. června 1940 dopis britskému ministru války Anthony Edenovi, ve kterém ho žádal o pomoc při stažení československých vojenských jednotek z Francie do Anglie. Britský ministr války ochotně žádosti vyhověl.¹⁰⁰ Tato pomoc, která se československým vojenským jednotkám dostala, znamenala výrazné zlepšení vzájemných vztahů mezi Británií a Československem. Po tom už nechybělo mnoho k uznání prozatímní československé exilové vlády, mimo jiné i proto, že si Británie dobře uvědomovala pomoc, kterou by získala v podobě československých vojenských sil.¹⁰¹ Dalším příznivým aspektem pro československou věc byla výměna britských premiérů. Neville Chamberlaina vystřídal Winston Churchill, který byl striktně proti mnichovské politice.¹⁰²

Po diskuzích a korespondenci vyměněné mezi britským ministrem zahraničí lordem Halifaxem a Edvardem Benešem, britská vláda dne **21. července 1940** uznala prozatímní československou exilovou vládu utvořenou ze členů Československého národního výboru, v jejímž čele stál prezident Edvard Beneš, a navázala s touto vládou diplomatické styky.¹⁰³ Nebyly zde ale vyřešeny některé britské výhrady, jako byla otázka československých hranic, teorie právní kontinuity Československé republiky a jurisdikce

⁹⁸ BROWN, Martin D., *Jak se jedná s demokracií. Britské ministerstvo zahraničí a československá emigrace ve Velké Británii 1939-1945*, Praha 2008, s. 79–80.

⁹⁹ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 82–88.

¹⁰⁰ BENEŠ, *Paměti*, s. 150–151.

¹⁰¹ BROWN, s. 82.

¹⁰² Tamtéž, s. 77.

¹⁰³ TÁBORSKÝ, s. 125.

na československými občany žijící ve Velké Británii. Britská vláda dala jasně najevo, že se nehodlá zavázat ke garanci jakýchkoliv hranic ve střední Evropě. Mnichovská dohoda byla dle britské vlády platně uzavřený dokument, který byl však zničen nacistickým Německem a tudíž už k ní nebyli nijak vázáni.¹⁰⁴ Dalším znakem omezeného uznání bylo i to, že Velká Británie nejmenovala svého vyslance u československé prozatímní vlády, ale pouze Roberta Bruce Lockharta, jako diplomatického zástupce.¹⁰⁵ V listopadu 1940 došlo k uznání prozatímní vlády i všemi čtyřmi britskými dominiemi. Po britském uznání prozatímní československé vlády následovaly další, ze strany Polska, Norska, Nizozemí, Belgie a navázala též diplomatické styky s osvobozeneckým hnutím generála Charlese de Gaulla.¹⁰⁶ Byl to velký politický úspěch Benešovy exilové vlády a její postavení se stále zlepšovalo.

Edvard Beneš navzdory své abdikaci setrval ve své prezidentské funkci. Zůstal v ní i po vypršení sedmileté lhůty, po roce 1942. Československá exilová vláda vydala 3. prosince 1942 vládní prohlášení, prodlužující tuto lhůtu až do konce války, respektive dokud se nesejde Národní shromáždění a bude možná volba nového prezidenta.¹⁰⁷ Benešova rezignace 5. října 1938 byla dle tohoto usnesení protiprávní a protiústavní, jako ostatně všechno, co bylo vykonáno mnichovskou agresí proti státní celistvosti Československa. Legitimní prezidentství Edvarda Beneše uznala Velká Británie a Sovětský svaz již v červenci 1941 a od roku 1942 i Spojené státy americké.¹⁰⁸

Dne 30. září 1940, v den druhého výročí Mnichovské dohody, britský premiér Winston Churchill učinil rozhlasový projev ve vysílání BBC, ve kterém prohlásil, že Československo podstoupilo velkou oběť při zachování evropského míru, když přistoupilo na Mnichovskou dohodu, kterou následně bez váhání a bez výčitek zničili pohlaváři nacistického Německa a porušili tím všechny slavnostní sliby s takovou bezohledností, která odhalila pravou tvář jejich nezřízené ctižádosti. Dále zdůraznil, že Britové odmítají uznat jakékoliv německé brutální výboje ve střední Evropě a že udělají maximum pro obnovu československé svobody. Podle Churchilla byla Mnichovská

¹⁰⁴ Tyto hlavní britská kritéria a výhrady obsahoval dopis z 18. července 1940, který zaslal lord Halifax Edvardu Benešovi. Celý text dopisu viz BENEŠ, Edvard, *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy, a dokumenty z r. 1938-45*, Praha 1947, s. 433–434.

¹⁰⁵ BROWN, s. 83.

¹⁰⁶ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 96.

¹⁰⁷ ZIMEK, s. 103.

¹⁰⁸ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 144–145.

dohoda mrtvá.¹⁰⁹ Tento projev se stal základním kamenem k odzúnaní Mnichovské dohody Velkou Británií. Nicméně šlo stále jen o negativní vyjádření, zastávalo pouze co nechtějí podporovat nebo co odmítají. Edvard Beneš ve svých pamětech uvedl: „*Bylo tu řečeno, co už není; nebylo ještě řečeno, co je nebo co bude.*“¹¹⁰

V důsledku Churchillova projevu z 30. září začal Beneš urputněji naléhat na britskou vládu. Usiloval o další vyjasnění politického postavení prozatímní československé vlády. Žádal přesnější vyjádření k otázce předmnichovských hranic Československa.¹¹¹ Dne 24. října 1940 se s tímto obrátil na Bruce Lockharta, který byl velmi nakloněný československé věci, ale britské ministerstvo zahraničí ho napomenulo, aby se od tohoto problému zdržoval.¹¹² Prezident Beneš byl opět odkázán na dopis z 18. července 1940, ve kterém se píše mimo jiné i to, že se britská vláda odmítá vázat k podpoře jakýchkoliv budoucích hranic ve střední Evropě, a to včetně hranic stanovené Mnichovskou dohodou.¹¹³ Dle prohlášení lorda Halifaxe z 31. října 1940 měl Churchillův projev z 30. dubna 1940 znamenat pouze to, že Mnichovská dohoda byla zničená následkem jejího porušení Německem. Dne 11. listopadu 1940 obdržel Beneš dopis od Bruce Lockharta, ve kterém stálo, že Británie neuznává hranice způsobené Mnichovskou dohodou, ale že to je konečné stanovisko minimálně do skončení války.¹¹⁴ Britská vláda se tedy nechtěla přiklonit ani k hranicím pomnichovským ani k hranicím předmnichovským. Ale i tak to byl významný počín pro československou prozatímní vládu.

Příznivá skutečnost pro československou prozatímní vládu, byla výměna britského ministra zahraničí. V prosinci 1940 nahradil Lorda Halifaxe Anthony Eden¹¹⁵. Další ministr v britské vládě, který byl nakloněný československé věci a byl striktně proti mnichovské politice a politice appeasementu.

¹⁰⁹ Celý projev Winstona Churchilla z 30. září 1940 viz Beneš, *Šest let exilu*, s 435–436.

¹¹⁰ BENEŠ, *Paměti*, s. 297.

¹¹¹ Tamtéž, s. 296.

¹¹² SMETANA, Vít, *In the shadow of Munich. British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement (1938–1942)*, Praha 2008, s. 288.

¹¹³ BENEŠ, *Šest let exilu*, 433–434.

¹¹⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 150.

¹¹⁵ BROWN, s. 86.

5.2 Plné uznání československé vlády v Londýně

Spojené státy americké ale prozatímní československou vládu neuznaly. Američtí diplomaté pozorně sledovali důvody výhrad ze strany Britů, které se týkaly hlavně neuznání právní kontinuity, otázky obnovy předmnichovských hranic a jurisdikce nad československými občany na britské půdě. Dlouho se nedařilo americkou vládu přesvědčit. Jeden z důvodů bylo i to, že byla ovlivňována dezinformacemi, které se do Spojených států dostávaly od George Frosta Kennana, který působil v letech 1938–1940 na americkém konzulátu v Praze. Keenan zastával názor, že Beneš není právoplatný prezident a jako jediného právoplatného prezidenta uznával Emila Háchu. Dále tvrdil, že Benešovo exilová vláda silně sympatizuje s politikou Sovětského svazu, a že by uznání jeho vlády fakticky znamenalo i uznání jeho politiky vůči Sovětskému svazu.¹¹⁶ Bylo zřejmé, že Spojené státy uznají československou exilovou vládu, poté, co budou vyřešeny britské výhrady.

Beneš tedy zintenzivnil svoje snahy dosáhnout pro československou exilovou vládu a pro svoji funkci prezidenta uznání *de iure*. Dne 18. dubna 1941 Beneš předal prostřednictvím Bruce Lockharta Anthony Edenovy memorandum, ve kterém uvedl zásady prohlášení, na základě kterých by došlo k odzúžení Mnichova Velkou Británií. O den později 19. dubna 1941 o tomto memorandu informoval Winstona Churchilla, u příležitosti jeho návštěvy u československé brigády v Lemingtonu.¹¹⁷ Dokument obsahoval odůvodnění neplatnosti Mnichovské dohody. Uvádí, že jakékoliv změny provedené v důsledku Mnichovské dohody, ať už ústavní nebo územní, jsou neplatné. A tudíž i vláda, která byla zákoně ustanovená v době před mnichovskou krizí, je stále oficiální vládou československého státu. Součástí bylo také odůvodnění o neplatnosti abdikace prezidenta Beneše.¹¹⁸ Poukazuje na porušení mezinárodních smluv v důsledku pomnichovských událostí, mezi které patřily Briand-Kelloggův pakt z 27. srpna 1928 nebo československo-německá arbitrážní smlouva z roku 1925. Jednalo se o nejucelenější souhrn argumentů k otázce neplatnosti Mnichovské dohody a pro uznání československé exilové vlády.¹¹⁹

¹¹⁶ BROWN, s. 154.

¹¹⁷ BENEŠ, *Paměti*, s. 299.

¹¹⁸ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 94–96.

¹¹⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 155–156.

Výše zmíněné memorandum Spojené státy a Velká Británie odmítly. Hlavním důvodem byla existence dvou vlád ještě před vypuknutím války a to protektorátní a slovenské, které navíc Velká Británie de facto uznala.¹²⁰

Beneš poté britskému ministerstvu zahraničí zaslal další dvě memoranda, ve kterých je žádá o uznání de iure.¹²¹ Winston Churchill přislíbil pomoc československé exilové vládě při vylepšení její mezinárodní pozice. Dne 20. dubna 1941 zaslal britskému ministru zahraničí Anthony Edenovi osobní záznam, ve kterém uvádí, že nevidí důvod, proč by britská vláda neměla právně uznat československou exilovou vládu. Vyjádřil zde také názor, že by je Spojené státy měly v tomto ohledu následovat. Na druhou stranu nezapomněl opomenout skutečnost, že se britská vláda za žádných okolností nebude vázat v otázce pomnichovských hranic. O den později Eden ještě doplnil záznam o svůj souhlas s názory Winstona Churchilla.¹²² Bruce Lockhart reagoval 20. dubna 1941 na Benešovo memorandum dopisem zaslaném Edenovi, ve kterém zmiňuje, že československá exilová vláda splňuje jak právní, tak politické nároky na úplné její uznání a že by se jí tohoto uznání mělo dostat co nejdříve. Zmínil zde i výhodu v podobě československých vojenských sil.¹²³ Beneš tento dokument, po diskuzích s britskou vládou přizpůsobil a doplnil o další politické důvody k právnímu uznání československé exilové vlády.

Británie ale stále nebyla ochotná zajít dál, než kam sahal Churchillův projev z 30. září 1940. Hlavní důvody pro rezervovanost britské vlády v tomto ohledu byly stále stejné. Patřil mezi ně problém existujících vlád v Protektorátu a na Slovenku, dále problém spojený s občany, kteří se nechtěli dobrovolně podřídit Benešovo politice, zejména se jednalo o sudetské Němce. Za výhradami bránící plnému uznání stála také domněnka Spojenců, že to, co Benešova vláda vydobyla doteď je dostačující. Britská vláda a vláda Spojených států zaujímaly téměř totožný postoj k otázce uznání československé exilové vlády.¹²⁴

Beneš se snažil mnoha způsoby přesvědčit britskou vládu. Připravil dokument, který se zabýval právní kontinuitou Československa a 30. dubna 1941 ho neformálně představil Bruci Lockhartovi. Na tomto jednání Beneš vysvětlil, proč tak naléhá na otázku

¹²⁰ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 96.

¹²¹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 156.

¹²² BROWN, s. 86–87.

¹²³ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 157.

¹²⁴ Tamtéž, s. 158–159.

uznání právní kontinuity. Šlo především o politickou stránku věci, podle Beneše to byla otázka cti a morálních hodnot československého národa. Dále se vyslovil, že mu přijde nespravedlivé odkazovat na nedostatek kontinuity, která byla způsobena právě Mnichovskou dohodou. Beneš ale chápal i britskou situaci, a tak navrhl jiné řešení, a to kompromis ve formě uznání právní kontinuity ze strany Británie bez toho aby se Británie musela, jakkoliv zavázat ke garanci předmnichovských hranic Československa.¹²⁵ Řešení však zůstalo otevřené a Benešovi se stále nedařilo britskou vládu přesvědčit.

Československá strana byla už z britského protahování rozmrzelá. Jan Masaryk se zmínil, že by chtěl vědět, zdali jsou českoslovenští letci, kteří zahynuli v bitvě o Británii, považováni za prozatímně mrtvé.¹²⁶ Jízlivá ale velice trefná poznámka. Největšími překážkami Británie k úplnému uznání exilové vlády byly, dle Beneše a Lockharta, zbytky mnichovské politiky. V britském parlamentu stále zasedali lidé, kteří měli podíl na mnichovské politice a politice appeasementu.¹²⁷

Pozice Benešovy exilové vlády se velmi zlepšila od června 1941, po napadení Sovětského svazu Německem. Sovětský svaz byl nyní ochoten právně uzнат československou exilovou vládu i Beneše jako hlavu státu.¹²⁸ Bruce Lockhart po rozhovorech s Benešem několikrát vybízel britskou vládu, aby revidovala svůj postoj k Mnichovské dohodě. Varoval je, že když tak učiní první Sovětský svaz, československý národ se odvrátí od Británie a Spojených států na východ k Sovětskému svazu.¹²⁹ Dle Beneše bylo nutné, aby britská vláda přehodnotila svůj postoj k Mnichovu a k československé exilové vládě, aby se dále nezatěžovaly vzájemné britsko-československé vztahy.

Sovětský svaz nabídl československé exilové vládě plné právní uznání, které zahrnovalo uznání právní kontinuity a fyzickou obnovu Československa v jeho předmnichovských hranicích. Tato československo-sovětská dohoda byla podepsána 18. července 1941 československým ministrem zahraničí Janem Masarykem a sovětským vyslancem v Británii Ivanem Majským. Neobsahovala ani jednu z britských výhrad. Mimo plné uznání československé vlády, byla také mezi oběma státy uzavřena vojenská

¹²⁵ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 159–160.

¹²⁶ BROWN, s. 89.

¹²⁷ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 162.

¹²⁸ BENEŠ, *Paměti*, s. 186.

¹²⁹ KUKLÍK, *Londýnský exil*, s. 96.

aliance proti nacistickému Německu. Součástí dohody byla možnost k vytvoření československých vojenských jednotek na území Sovětského svazu. Československo tedy mohlo mít vlastní ozbrojené vojenské jednotky podléhající přímo hlavě státu, tedy Edvardu Benešovi.¹³⁰

Dne 18. července 1941 obdržel ministr zahraničí Jan Masaryk nótu od Anthony Edena, ve které britská vláda právně uznává československou reprezentaci v Londýně. Na základě tohoto uznání byl jmenován britský zplnomocněný vyslanec u československé vlády Philip Bowyer Nichols. Československá vláda a její prezident Edvard Beneš měli stejné právní a politické postavení, jako ostatní spojenecké vlády v Londýně. Dále se při úředním označování československého státního zřízení používalo výrazů Československá republika, vláda Československé republiky a vyslanectví Československé republiky. Dohody uzavřené mezi oběma státy byly uzavírány ve jménu Československé republiky. Z mezinárodního hlediska prozatímní charakter československé vlády přestal existovat. Hlavní britské výhrady ohledně právní kontinuity, garance budoucích hranic a otázky jurisdikce ale vyřešeny nebyly.¹³¹ Jediné rozdíly, které jsou mezi uznáním z 21. července 1940 a 18. července 1941, jsou v otázce prozatímnosti a postavení hlavy státu. Prezident Beneš před tímto britským uznáním neměl tak pevnou mezinárodněprávní pozici.¹³²

Americká vláda se po uznání Británie a Sovětského svazu nemohla dále vyhýbat československé otázce. Dne 31. července 1941 americký velvyslanec v Londýně John G. Winant prostřednictvím dopisu¹³³ oznámil ministru zahraničí Janu Masarykovi, že Spojené státy uznávají československou prozatímní vládu a Edvarda Beneše jako hlavu tohoto orgánu.¹³⁴ Spojené státy sice uznaly československou vládu v emigraci, ale jenom jako vládu prozatímní. Nehodlaly garantovat předmnichovské hranice a neuznávaly teorii právní kontinuity. Beneše uznaly jen jako hlavu této prozatímní vlády. Nepřestávaly uznávat protektorátní vládu Emila Háchy v Praze. Výrazem amerického uznání bylo jmenování amerického vyslance u československé exilové vlády A. Drexel-Biddla, jehož nástupní audience se konala symbolicky 28. října 1941.¹³⁵ Atribut „prozatímní vláda“ byl

¹³⁰ TÁBORSKÝ, s. 142–144.

¹³¹ BENEŠ, Paměti, s. 187–188.

¹³² BROWN, s. 137–140.

¹³³ Celý text dopisu velvyslance Winanta Janu Masarykovi ze dne 31. července 1941 viz BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 457–458.

¹³⁴ TÁBORSKÝ, s. 144–145.

¹³⁵ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 163.

odstraněn až 26. října 1942, když A. Drexel-Biddl oznámil Janu Masarykovi, že Spojené státy plně a definitivně uznávají československou exilovou vládu v čele s prezidentem Edvardem Benešem.¹³⁶

¹³⁶ TÁBORSKÝ, s. 145.

6 Oduznání Mnichovské dohody dohodovými mocnostmi během 2. světové války

Pojem „oduznání Mnichovské dohody“ není právně správný, ale nejlépe vystihuje mezinárodně politickou rovinu problematiky. V praxi se jednalo o zpětné posuzování a revidování dohody jejími signatáři. Proces, který vede k oduznání Mnichova je spjat především s problematikou právního a faktického obnovení Československé republiky během 2. světové války. Československá vláda stavěla na argumentu, že Československo je ve válečném stavu s Německem již od září 1938, tedy celý rok před vypuknutím války. Přijetí mnichovské dohody pod hrozbou síly se stalo základním kamenem Benešovy teorie právní a politické kontinuity Československé republiky.¹³⁷

Edvard Beneš ve svých pamětech uvedl, že odčinění mnichovského diktátu, obnova Československé republiky a napravení křivd byl od září 1938 jeho jediný životní cíl.¹³⁸ Jednání s Británií, Spojenými státy a Sovětským svazem byl jen první krok československé vlády k úplnému oduznání Mnichovské dohody.

6.1 Oduznání Mnichovské dohody ze strany Velké Británie

Dne 10. listopadu 1941 měl prezident Beneš projev na Aberdeenské univerzitě, ve kterém opět kritizoval evropské mocnosti za krátkozrakost a sobeckost v období mnichovské krize. Dále vyzýval k tomu, aby se Německo vzdalo hranic, které ukořistilo násilím a bezprávím. Pasáž ohledně československých hranic vyvolala velké pozdvižení u britské vlády i veřejnosti. S otázkou pomnichovských hranic souvisí problematika sudetských Němců. Beneš se při rozhovoru s Edenem 13. listopadu 1941 vyjádřil k této problematice celkem jasně, počet sudetských Němců by měl být snížen přibližně o 1,5 milionu, a to obnovou přirozených hranic a transferu obyvatel. Netajil se svým plánem, že aktivní nacisté a henleinovci budou muset z Československa pryč. Eden nevyjádřil přímo svůj souhlas, ale v zásadě Benešovi neodporoval. Vzněl ale připomínku, že Benešovo projev způsobil velké pozdvižení v britském parlamentu a požádal ho, aby v budoucnu byli jeho slova více obezřetnější. Britská vláda prý v této fázi války nemůže bez porady se spojenci garantovat jakékoliv změny hranic ve střední Evropě.¹³⁹

¹³⁷ KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, *Cesta k oduznání Mnichova za druhé světové války*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě, Praha 2004, s. 132.

¹³⁸ BENEŠ, *Paměti*, s. 294.

¹³⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 167–168.

Dne 16. prosince 1941 předal Hubert Ripka britskému vyslanci Nicholsovi nótu¹⁴⁰ vyjadřující právní a politická stanoviska československé vlády k Mnichovské dohodě a po ní. Jednalo se o prohlášení válečného stavu všem státům, válčícím proti Velké Británii, Spojeným státům a Sovětskému svazu. Nóta obsahovala i prohlášení, že Československá republika je ve válečném stavu s Německem a Maďarskem už od září 1938.¹⁴¹ Tyto postoje československé vlády Ripka shrnul a 18. prosince 1941 rozeslal souhrnným telegramem všem ambasádám. Uvedl, že Československá republika v důsledku násilných činů Německa a Maďarska nikdy právně nezanikla a že vše, co se stalo mezi Československem a Německem od září 1938, je protiústavní a protiprávní a tudíž neplatné, zejména v otázce hranic. Ripka skrze tento dokument žádal spojence o garanci předmnichovských hranic.¹⁴² Anthony Eden 31. prosince 1941 napsal vyslanci Nicholsovi, že chápe československou vládu ohledně jejich naléhání na obnovu předmnichovských hranic, ale britská vláda se ke garanci hranic nechtěla nechat přinutit a opět byl odkázán na dopis z 18. července 1941.

Prezident Beneš trval na nějakém řešení, ještě před koncem války. Na jednání československé vlády 22. prosince 1941 vysvětlil svůj plán pro další jednání s Brity. Pochopil, že je pro britskou vládu nepřijatelné vázat se ke garanci jakýchkoliv hranic do skončení války nebo prohlásit Mnichov za neplatný. Ale předpokládal, že by byla ochotna přijmout koncepci neplatnosti Mnichova v důsledku březnových událostí. Co se týkalo hranic, britská vláda mohla přistoupit na schválení přirozených hranic, což fakticky znamenalo hranic předmnichovských, ale ne na jejich garantování. Československé vládě stačilo, aby tuto koncepci vláda Velké Británie respektovala, aniž by se k němu musela dále vyjadřovat.¹⁴³

Beneš vytvořil memorandum k řešení československých otázek, které mělo být pro britskou vládu lépe stravitelné. Obsahovalo mnoho kompromisů, ale zároveň nepostrádalo důležitost. Dle memoranda byla Mnichovská dohoda neplatná a československý národ se s tímto diktátem nikdy neztotožnil a neztotožní, bude bojovat za obnovu předmnichovského stavu a bude uplatňovat svá práva na přirozené hranice,

¹⁴⁰ Diplomatická nóta z 16. července 1941 byla zaslaná spojeneckým vládám u příležitosti toho, že Československo vyhlásilo válku Japonsku, Maďarsku, Rumunsku a Finsku po útoku Japonců na Pearl Harbour a vstupu Spojených států do války. Viz Beneš, *Paměti*, s. 308.

¹⁴¹ BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 465.

¹⁴² KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 166–167.

¹⁴³ BENEŠ, *Paměti*, s. 295–299.

protože bez těchto hranic nemůže Československá republika existovat. Československá vláda dala najevo, že bude usilovat o zmenšení počtu sudetských Němců na československém území, odstoupením některých území v kombinaci s transferem.¹⁴⁴ Tento návrh předložil nejdříve soukromě vyslanci Nicholsovi. Dle Nicholse Beneš chápal důvody britské rezervovanosti, zastával též názor, že by se britská vláda měla touto problematikou více zabývat.¹⁴⁵

Rok 1942 se stal rokem hlavních jednání ohledně odčinění Mnichova. Beneš už na počátku tohoto roku vypracoval rozsáhlé memorandum zasvěcené otázce poválečných československých hranic. Vycházel přitom z předešlé formule, kterou představil Nicholsovi. Zmiňovanou koncepci se snažil v první polovině roku 1942 vyjednat s Brity hlavně Hubert Ripka.¹⁴⁶

To, že britská vláda prohlásila, že se necítí být vázána Mnichovskou dohodou a že tuto dohodu neuznává, bylo pouze vyjádření negativního stanoviska, prezident Beneš chtěl po britské vládě uznání legálního statutu quo Československa v podobě před Mnichovem. Znovu byl v tomto případě kladen důraz na dopad dřívějšího plného uznání ze strany Sovětského svazu. Anthony Eden při rozhovorech s Hubertem Ripkou několikrát zmiňoval, že chápe československá stanoviska. On sám, stejně jako Winston Churchill byl proti mnichovské politice a měl snahu ji odčinit, ale zároveň žádal o vytvoření takového memoranda, které bude moci britská vláda akceptovat s ohledem na britský závazek Spojeným státům, nevázat se v otázce jakýchkoliv budoucích hranic. Československá vláda trvala na tom, že odstoupení určitých částí československého území musí být podmíněno odsunem podstatné části německé menšiny.¹⁴⁷ Prezident Beneš a československá vláda dále trvali na uznání přirozených hranic Československa.¹⁴⁸ Nicholse varoval Ripku, že právě s formulací ohledně legálního statu quo bude mít britská vláda výhrady.

Britská vláda byla ochotna přistoupit na dohodu, ve které by neuznala žádné územní změny učiněné Němci po srpnu 1938 vůči Československu, pod podmínkou, že

¹⁴⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 168.

¹⁴⁵ SMETANA, *In the shadow of Munich*, s. 287–288.

¹⁴⁶ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 171.

¹⁴⁷ BRANDES, Detlef, *Exil v Londýně 1939–1943. Velká Británie a její spojenci Československo, Polsko a Jugoslávie mezi Mnichovem a Teheránem*, Praha 2003, s. 178.

¹⁴⁸ BENEŠ, *Paměti*, s. 300–302.

se československá vláda dohodne s vůdcem německých sociálních demokratů Wenzelem Jakschem na zastoupení sudetských Němců ve Státní radě. Takovou nabídku Beneš odmítl.

Ripka 5. února 1942 Nicholsovi vysvětlil, že československá vláda nežádala o to, aby britská vláda garantovala československé hranice přesně takové, jaké byly před Mnichovem, ale že jim jde jen o to, aby britská vláda uznala, že československá vláda představuje Československo takové, jaké bylo. To mělo znamenat přesné uznání zákonného *statutu quo*. Změna těchto hranic měla být možná pouze po naplnění podmínek s odsunem Němců.¹⁴⁹

Dne 12. února 1942 Nichols interpretoval Ripkovi, že britská vláda nemůže přijmout Benešovy požadavky, protože by to znamenalo závazek britské vlády k československým hranicím a to, že by následně porušilo dohodu s Američany o nutném konzultování obou zemí v této věci.¹⁵⁰ Oba dva se ale shodli na tom, že budou dále hledat společný kompromis. Jednání se ale na nějakou chvíli přerušila.

V době od 20. do 26. dubna 1942 se britští diplomaté, po dřívějších diskuzích s Benešem a Ripkou, v zásadě dohodli, uznat československé předmnichovské hranice, ale neohodlali v tomto smyslu podat nějaké oficiální prohlášení. Důvodem byl problém polských východních hranic, který by se okamžitě otevřel a měl by velký dopad na česko-polské vztahy. Další návrhy na uznání memoranda byly tedy opět odmítnuty.¹⁵¹

Stále větší vliv na odvolání Mnichova ze strany západních mocností hrál Sovětský svaz. Prezident Beneš apeloval na Nicholse, aby se britská vláda vyjádřila dříve, než se vyjádří sovětská vláda.¹⁵² Tlak na britskou vládu se zvětšoval. Mimo vlivu sovětské vlády, vyvíjel velký tlak také domácí a zahraniční odboj. Po úspěšně spáchaném atentátu na Reinharda Heydricha, a především po následných krutých represích, které symbolizoval tragický osud Lidic a Ležáků, se situace značně posunula ve prospěch Benešovy politiky, která spočívala v úplném odvolání Mnichova. Britští diplomaté se v důsledku těchto skutečností rozhodli jednání s československou vládou obnovit.¹⁵³

¹⁴⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 173.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 174.

¹⁵¹ SMETANA, *In the shadow of Munich*, s. 294.

¹⁵² KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s.178.

¹⁵³ BENEŠ, *Paměti*, s. 303.

Prezident Beneš byl tedy vyzván k vytvoření nového kompromisního návrhu. Otázka hranic ve střední Evropě měla být vynechána, ale měly být vyřešeny ostatní britské výhrady, jako bylo uznání nepřetržité právní kontinuity Československa a otázka sudetských Němců. Dále měli být všechny otázky spojené s důsledky událostí uskutečněné na základě německé vojenské síly a hrozeb prohlášeny za neplatné. Největší problém měla britská vláda s uznáním Benešovo teorie právní kontinuity. Sice nezastávali mnichovskou politiku, ale uznávali Mnichovskou dohodu jako platně uzavřený dokument, který byl nacisty zničen. Tohle prohlášení už Benešovi ani československé vládě nestačilo, už vůbec ne po vypuknutí druhé heydrichiády v protektorátu.¹⁵⁴

Dne 29. června 1942 se sešel Ripka s Nicholsem, aby projednali výhradu britské vlády týkající se právní kontinuity Československa. Ripka společně s Benešem vymysleli kompromis řešící tuto otázku. Československé vládě stačilo britské prohlášení, že otázka právní kontinuity je vnitřní záležitostí Československa a je proto vyřazena z diskuzí. Mělo být ještě dodáno, že se britská vláda s ohledem na komplikovanost situace k této otázce nebude více vyjadřovat, ale plně respektuje stanovisko československé vlády. Po jednání britských diplomatů z 2. a 4. července 1942, bylo vypracováno zvláštní memorandum, které se podobalo memorandu z 20. června 1942. Lišilo se pouze zmíněním skutečnosti, že se Československá republika na rozdíl od ostatních spojenců odlišuje, jelikož došlo dvakrát k diskontinuitě jeho právních orgánů v důsledku Mnichovské dohody a zahájení nacistické okupaci 15. března 1939. Otázka jurisdikce měla být vypuštěna. Prakticky opět nedošlo k žádným novým závazkům britské vlády vůči Československu. O tomto memorandu měli ještě osobně diskutovat britský ministr zahraničí Eden s prezidentem Benešem.¹⁵⁵ Na základě těchto diskuzí si Eden vyžádal zařazení dalšího bodu, a to britský souhlas s principem poválečného transferu německých menšin ze střední Evropy. Přesun měl být proveden v klidu a spořádaně. Důvodem bylo riziko, že po válce československý a polský lid vyžene Němce násilím. Vše se týkalo stále jen transferu obyvatel, nikoli území. Dne 6. července 1942 byl tento Edenův návrh schválen.¹⁵⁶

Jednání o tomto kompromisním návrhu proběhlo 7. července 1942 mezi československou stranou zastoupenou Edvardem Benešem, Janem Masarykem a Hubertem Ripkou a britskou stranou zastoupenou Anthony Edenem a Phillipem B.

¹⁵⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 179.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 182–183.

¹⁵⁶ SMETANA, In the shadow of Munich, s. 298–301.

Nicholsem. Británie byla ochotná přistoupit na neplatnost Mnichova, při zachování jejich názoru na počáteční platnost dohody. Návrh byl formulován tak, že britská vláda není nijak vázaná k Mnichovské dohodě, protože ji Německo svou agresí vědomě porušilo. A že britská vláda nebude brát ohled na politiku Mnichova při poválečném určování hranic.¹⁵⁷ Beneš ale ostře vystoupil proti řešení otázky jurisdikce nad sudetskými Němci. Odmítal Jakschovu politiku a uvedl spoustu argumentů proti ní. Odmítal zastoupení Němců ve Státní radě. Otázka jurisdikce tak byla odložena k projednání v lepší okamžik. Stejně tak otázky právní kontinuity a definitivní podoby československých hranic měly být vyřešeny později a neměly být součástí této nóty o Mnichovu.¹⁵⁸

Britský kabinet nakonec souhlasil s transferem Němců ze střední a jihovýchodní Evropy. Tento fakt byl dle Beneše moc důležitý a žádal Edena o oficiální zpracování tohoto prohlášení ve formě nóty nebo dopisu.¹⁵⁹ Eden 7. července 1942 zaslal Nicholsovi oficiální dopis, ke kterému přiložil výše zmíněnou nótu, která se příliš nelišila od finálního textu.¹⁶⁰ Nichols ji předal Ripkovi 23. července 1942. Československá strana navrhla ještě doplnit nótu o poslední odstavec, který se týkal toho, že i ostatní méně důležité záležitosti budou mezi oběma státy probrány později v přátelském duchu. Celý návrh ještě Ripka konzultoval po telefonu s prezidentem Benešem. Nakonec s touto podobou dokumentu československá vláda souhlasila. Dne 29. července 1942 Nichols Ripku požádal, aby byla část ohledně pozdějšího řešení dalších otázek vypuštěna, jelikož by to u britské vlády mohlo vyvolat další dotazy a nepříjemné námitky. Československá vláda přikládala tomuto prohlášení velkou váhu, především z hlediska propagandy.¹⁶¹

Dne 5. srpna 1942 obdržel Jan Masaryk diplomatickou nótu od Anthony Edena, týkající se odůvodnění Mnichova Velkou Británií. Jednalo se o ucelené britské prohlášení o neplatnosti Mnichovské dohody a jejích důsledků. Nóta opakovala, že 18. července 1941 pověřila britská vláda zplnomocněného vyslance u prezidenta Československé republiky dr. Edvarda Beneše a tím dala britská vláda najevo, že od této chvíle se postavení československé vlády a prezidenta Beneše ztotožňuje s postavením ostatních spojeneckých vlád a hlav států. Britský vyslanec u československé vlády byl povýšen na velvyslanecká status. Prohlášení Winstona Churchilla z 30. dubna 1940 a akt uznání

¹⁵⁷ BENEŠ, *Paměti*, s. 304–305.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 307.

¹⁵⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 184.

¹⁶⁰ BENEŠ, *Paměti*, s. 307.

¹⁶¹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 185–188.

československé vlády a prezidenta Beneše vyjadřovaly, dle této nóty politický směr britské politiky vůči Československu. Britská vláda zde prohlásila, že vzhledem k tomu, že Německo úmyslně porušilo Mnichovskou dohodu, na které má britská vláda podíl, zbavuje se všech závazků s ní spojených a při konečném řešení pomnichovských hranic, nebude brát zřetel na změny, které nastaly od září 1938 dál. Jan Masaryk v ten samý den odpověděl Edenovy, že nótu přijímá a děkuje ve jménu československé vlády i československého národa. Ve své odpovědi uvedl, že československá vláda přijala toto britské prohlášení, jako praktické řešení otázek a potíží, životně důležité pro Československo, mezi našimi státy, které vznikly jako následek Mnichovské dohody. Zároveň ale československá vláda trvá na stanovisku nóty československého ministerstva zahraničí z 16. prosince 1941. Československá vláda tímto prohlásila mnichovskou dohodu za mrtvou mezi oběma státy.¹⁶²

Dne 5. srpna 1942 učinil Anthony Eden projev v britské dolní sněmovně. Vyjádřil jménem celého Spojeného království velké uznání československému lidu, který se tak odvážně postavil proti nacistickým utlačovatelům. Prohlásil, že tragédie Lidic otrásla svědomím civilizovaného světa a nebude za žádných okolností zapomenuta, především až dojde na jednání s viníky. Oznámil také, že texty not, které byly mezi jím a Janem Masarykem vyměněny, budou souhrnně označovány a publikovány pod názvem „*White Paper*“.¹⁶³

Prezident Beneš ale neobdržel požadovaný britský písemný souhlas s transferem německého obyvatelstva.¹⁶⁴ Britské prohlášení fakticky neznamenalo změnu britského postoje vůči střední Evropě ani stažení britských výhrad k této otázce, jako byly otázka právní kontinuity a hranic Československa a jurisdikce nad sudetskými Němci. Důvodem tohoto prohlášení, které bylo prakticky jen oprášené prohlášení z roku 1940, byla hlavně morální podpora československého lidu v Protektorátu po bestiálních represích, které se ve velkém rozmohly především po atentátu na Reinharda Heydricha.¹⁶⁵ Britské opětovné vyjádření k Mnichovu jen konstatovalo, že Mnichovskou dohodu zničili nacisté svými výboji a agresí, a že se tudíž necítí být vázáni k jakýmkoliv závazkům v tomto směru. A že při konečném stanovení československých hranic nebude brát ohledy na události roku

¹⁶² BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 465–467.

¹⁶³ BENEŠ, *Paměti*, s. 308–309.

¹⁶⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 186.

¹⁶⁵ BENEŠ, *Paměti*, s. 304.

1938, ani na události, které v jeho důsledku následovaly.¹⁶⁶ Takže se jedná, jen v malé míře, o poupravený projev Winstona Churchilla z roku 1940 a nótu z 11. listopadu téhož roku.

Zlepšily se diplomatické styky mezi oběma zeměmi, známka toho bylo povýšení československé legace na velvyslanectví.¹⁶⁷ I přes kompromisní charakter britského prohlášení k Mnichovské dohodě to znamenalo pro československou vládu a především Edvarda Beneše velké zadostiučinění.¹⁶⁸

Proti britskému prohlášení se postavili Wenzel Jaksch, protektorátní, maďarská a do určité míry i polská vláda a vlády německých satelitů. V memorandu, které se zabývá otázkou česko-sudetské problematiky po odznamenání Mnichova z 18. září 1942, adresovaném Edenovi, se Jaksch zmiňuje, že němečtí sociální demokraté vždy protestovali proti mnichovské politice a že požaduje nějaké řešení ve formě záruky pro německé menšiny v Československu. Britští diplomaté Jakschovi argumentovali tím, že otázka československých hranic je stále otevřená.¹⁶⁹

Protektorátní vláda, jako reakci na britské odznamenání Mnichova, reagovala 12. srpna 1942 prohlášením, ve kterém mimo jiné uvedla, že je Edvard Beneš vlastizrádce a že nemá žádné právo mluvit za obyvatele Protektorátu, že to právo ztratil, když utekl do zahraničí a abdikoval tak na post prezidenta. Zničení bývalého Československa dávali za vinu Benešovo špatné politice a jeho podle nich slepé důvěře v západní mocnosti. Jediným právoplatně zvoleným prezidentem je dle tohoto prohlášení Emil Hácha, a tudíž také právní prohlášení jménem obyvatel Protektorátu může vydávat jen on a jím zvolená protektorátní vláda. V prohlášení protektorátní vláda uvedla, že prezident, vláda i obyvatelé Protektorátu uznávají právní výnos z 16. září 1939, ustanovený říšským kancléřem Adolfem Hitlerem, jako jedinou skutečnou realitu. Britská vláda se k tomu vyjádřila konstatováním, že prohlášení protektorátní vlády bylo ovlivněno nacisty a nepřikládala mu velkou váhu.¹⁷⁰

¹⁶⁶ *Odznamenání Mnichova ze strany Velké Británie*. In: DEJMEK, LOUŽEK (ed.), *Mnichov 1938*, s. 136–137.

¹⁶⁷ BENEŠ, *Paměti*, s. 312.

¹⁶⁸ Tamtéž, 311–312.

¹⁶⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 186–187.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 187.

Ze strany československé vlády se objevovaly kritické reakce na britské prohlášení, především v souvislosti s tím, že nebylo dosaženo více. Jan Masaryk toto hájil tím, že museli brát zřetel na to, že v britském parlamentu i vládě stále sedělo dost lidí, kteří aktivně podporovali mnichovskou politiku. Kritika se také opírala o fakt, související se skutečností, že toto prohlášení bylo téměř shodné s rok starým prohlášením Winstona Churchilla a nóty z 11. listopadu 1941.¹⁷¹

Beneš předal 1. prosince 1942 Jakschovi definitivní stanovisko československé vlády k řešení otázky sudetských Němců. Toto stanovisko bylo ovlivněno nedávno skončenými jednání o britském oduznání Mnichovské dohody.¹⁷²

6.2 Oduznání Mnichova ze strany Francie

Francouzský národní výbor gen. Charlese de Gaulla se také po vzoru Velké Británie rozhodl přikročit k odpovědnosti za Mnichov a odčinit tak svůj podpis pod Mnichovskou dohodou. Tato jednání o výměně prvních dopisů se objevila už na konci léta roku 1942.¹⁷³ Charles de Gaulle vyjádřil budoucí postoj Francie v instrukcích komisaři zahraničních věcí Francouzského národního výboru Muricovi Dejeanovi. Vláda Charlese de Gaulla musí dle instrukcí stát na straně Československa v otázce pomnichovských hranic a plně podporovat jeho integritu. Na druhou stranu chtěli prohlášení formulovat tak, aby měli později volnější ruce při poválečném řešení otázky týkající se sudetských Němců, obyvatel Těšínska a osudu Slováků. Francouzské prohlášení se mělo do značné míry podobat tomu britskému, jen mělo vyznít o něco více ve prospěch Československa, než kam sahala oduznání britské.¹⁷⁴

Prvotní návrhy z počátku září 1942 ale zdaleka nebyly lákavější než ty britské. Byly založené na britském prohlášení, že Mnichovská dohoda byla zničena 15. března 1939 po vpádu nacistických vojsk do Československa. Tento návrh byl pro československou vládu prezidenta Beneše nepřijatelný. Hubert Ripka v rozhovoru s Mauricem Dejeanem vysvětlil, že Francie musí jít ještě dál než Sovětský svaz. Tato nešťastná formulace návrhu, ale byla spíše výsledkem špatného pochopení

¹⁷¹ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 188.

¹⁷² Tamtéž, s. 189.

¹⁷³ BENEŠ, *Paměti*, s. 343.

¹⁷⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Cesta k oduznání Mnichova*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 138 – 139.

československých návrhů, protože, jak ukázala další jednání, Francie chtěla vyhovět československé straně a její návrh byl úspěšně připraven bez dalších komplikací.¹⁷⁵

Z podnětu Maurice Dejeana byla zástupci u francouzského výboru Františku Černému 22. září 1942 navrhuta výměna dopisů, která měla proběhnout mezi de Gaullem a Dejeanem na jedné straně a premiérem československé vlády monsignorem Janem Šrámkem a Janem Masarykem na straně druhé. Výměna proběhla rychle a bez problémů 29. září 1942.¹⁷⁶ Prohlášení Francie k mnichovské dohodě bylo o dost příznačnější než to britské. Obsahovalo, že Francie zásadně neschvaluje Mnichovskou dohodu podepsanou 29. září 1938 a pokládá ji od počátku za neplatnou a neexistující, stejně jako i události, které se staly v důsledku této dohody, jakými byly například územní změny Československa. De Gaullův výbor se zavázal, že udělá maximum pro dosažení vojenské a hospodářské bezpečnosti a územní celistvosti Československa.¹⁷⁷

Rozdíl oproti prvnímu návrhu francouzského prohlášení byl ten, že De Gaullův výbor nekonzultovala texty těchto nót s vládou Velké Británie. Dejean chtěl britskou vládu postavit před hotovou věc. Ale Hubert Ripka přece jenom o obsahu tohoto aktu předem informoval Nicholse. Britské vládě se nelíbilo, že si československá strana myslí a prohlašuje, že britské vyjádření k Mnichovu je horší než to francouzské, a že se více blíží k prohlášení Sovětského svazu. Prohlášení de Gaullova Národního výboru britská vláda přešla poznámkami, že De Gaullův výbor není žádnou významnou politickou organizací a že jejich prohlášení není až tak důležité. Zároveň tušili, že tohoto prohlášení využije Beneš k dalšímu tlaku na britskou vládu, ohledně otázky československých hranic.¹⁷⁸

Gen. Charles de Gaulle prohlásil Československo za jednoho z nejdůležitějších spojenců. Francouzské prohlášení bylo do značné míry jedním z prvních kroků Francie pro obnovení vlivu ve střední Evropě. Uvědomovali si sílicí vliv Sovětského svazu a do budoucna chtěli tomuto vlivu čelit právě díky obnovenému spojení mezi

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 139.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 468–470.

¹⁷⁸ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 190.

Československem a Francií. To byl hlavní důvod velmi vstřícného prohlášení ze strany Francie.¹⁷⁹

Československé ministerstvo zahraničí rozeslalo 9. října 1942 všem zastupitelským úřadům hromadný telegram, ve kterém je obeznámilo s novým postojem Francie k Mnichovské dohodě.¹⁸⁰ Dne 30. září 1942 učinil prezident Beneš projev k československému národu do protektorátu, ve kterém generála Charlese de Gaulla vylíčil jako symbol bojující Francie a Mnichovskou dohodu označil za Hitlerovo triumf, který byl lidem vnučen násilím, podvodem a zradou. V tomto prohlášení podotknul, že kat Heydrich byl do Prahy povoláný, aby masovým vražděním upevnil dědictví Mnichova.¹⁸¹

Francouzské odůvodnění Mnichova vyvolalo negativní reakci ze strany Polska, kvůli choulostivé otázce československo-polských hranic. Proto polský premiér Władysław Sikorski nařídil v dopise z 30. září 1942 polskému ministru zahraničí Edwardu Raczynskému, aby předal Francii ostrý protest. Dle Sikorského byl postup Francouzů nepřijatelný bez předešlé domluvy s Poláky. Tento protest proti prohlášení Francouzského národního výboru vznesl Raczynski 9. října 1942. Upozornil v něm komisaře Dejeana na to, že československo-polská hranice byla změněna v roce 1938, a prohlášení Francie, ohledně podpory obnovy československé územní integrity před rokem 1938, tedy značně poškozuje zájmy Polska. Prohlášení Francie je tedy dle Raczynského v rozporu s principem ochrany polské územní integrity. Dále uvedl, že jelikož se Francouzský národní výbor předem neporadil o tomto aktu, který by mohl zasahovat do zájmů Polska s polskou vládou, zaujal nejspíše nepřátelský postoj vůči polské vládě, se kterou doposud úspěšně spolupracoval. Na závěr tohoto protestu dodal, že doufá, že Francouzský národní výbor dostojí svým závazkům, které spojují oba národy a uvede na pravou míru tu danou pasáž z jeho dopisu z 29. září 1942, která se dotýká otázky česko-polských hranic.¹⁸²

¹⁷⁹ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Cesta k odůvodnění Mnichova*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 140.

¹⁸⁰ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 191.

¹⁸¹ Kompletní projev Edvarda Beneše z 30. září 1942 viz BENEŠ, Edvard, *Tři roky druhé světové války. Projevy a dokumenty z r. 1938–42*, Londýn 1942, s. 104–105.

¹⁸² KUKLÍK, NĚMEČEK, *Cesta k odůvodnění Mnichova*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 141.

Polským protestem došlo ke zhoršení vzájemných diplomatických vztahů mezi československou a polskou vládou. Polsko tímto narušovalo snahu československé vlády, která spočívala v odstranění důsledků Mnichovské dohody. Československou situaci ani nijak neulehčila výměna zahraničních komisařů Francouzského národního výboru. Hned po 29. září 1942 vystřídal Dejeana René Pleven, který se stavěl k problematice mnichovské politiky rezervovaněji. A proto i jeho odpověď z 3. listopadu 1942 na Raczynskiho protest byla pro Polsko dostatečně uspokojivá. Tato odpověď totiž ustoupila od původního francouzského prohlášení ohledně restaurace původních československo-polských hranic ze září 1938 a nechala tuto záležitost v rukou pozdější přátelské domluvy mezi oběma státy.¹⁸³

Polská reakce na prohlášení Francouzského národního výboru způsobila, že se až do roku 1944 francouzská strana nechtěla k Mnichovu dále vyjadřovat. Na počátku roku 1944 se sešel generál Charles de Gaulle s prezidentem Benešem v Alžíru, kde mu oznámil, že výměna dopisů ze září 1942 obnovila spojení mezi Francií a Československem, které bylo přerušeno mnichovskou politikou.¹⁸⁴ A 22. srpna 1944 byla, po dlouhých jednáních a úpravách, podepsána a uveřejněna deklarace, která potvrzovala obdobně jako francouzské prohlášení z 29. září 1942, že Mnichovská dohoda i s jejími důsledky je neplatná už od počátku a že se tímto plně obnovilo přátelské spojení mezi Francií a Československem.¹⁸⁵

6.3 Oduznání Mnichovské dohody ze strany Itálie

Oduznání Mnichovské dohody ze strany Itálie bylo možné až po pádu Mussoliniho fašistického režimu, který byl za mnichovskou politiku zodpovědný. Jednání o tomto problému mezi neoficiálním československým zástupcem Jaromírem Kopeckým a italským tiskovým atašé započalo 21. srpna 1944 v Ženevě. Kopecký mu na tomto jednání vysvětlil československé stanovisko k Mnichovské dohodě, načež mu italský atašé sdělil, že je jednoznačně na straně Československa. Výsledkem jednání bylo, zaslání telegramu italské vládě do Říma, ve kterém byl uveden názor, že by pro Itálii bylo nejlepší, kdyby prohlásila Mnichov za neplatný, z důvodu následné příznivé odezvy.¹⁸⁶

¹⁸³ Tamtéž, s. 142.

¹⁸⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 193.

¹⁸⁵ BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 477–478.

¹⁸⁶ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 193–194.

Po přesunu jednání do Říma, tuto záležitost řešilo italské ministerstvo zahraničí. Po předchozích zkušenostech z první světové války a vytvoření československých legií v Itálii si italští diplomaté uvědomovali důležitost dobrých vztahů s Československem. Velkou roli hrálo také spojení Československa se světovým obchodem přes přístav v Terstu. Z těchto aspektů vyplynuly konečné důsledky pro italské oduznání Mnichovské dohody.¹⁸⁷

Dne 26. září 1944 předal italský ministr zahraničí Carlo Sforza československému zástupci v Římě Vladimírovi Vaňkovi italské usnesení vlády premiéra Ivanoe Bonomiho, dle kterého italská vláda prohlásila Mnichovskou dohodu a vídeňskou arbitráž ze září 1938 za od počátku neplatné.¹⁸⁸ Celý text se nesl v duchu toho, že Mnichovská dohoda a vídeňská arbitráž byly jenom sprostými machinacemi hitlerovského Německa, které si podmanilo italský fašistický režim, a byla v rozporu s nejšlechetnějšími tradicemi svobodné Itálie. Italská vláda tak prohlásila všechny akty způsobené těmito dohodami, směřující proti integritě Československa, za neplatné.¹⁸⁹

Příznivý postoj italské vlády nebyl tak překvapující, jelikož Československo, na rozdíl od jiných států, nebylo v přímém okruhu italské zahraniční politiky. Italská vláda prezentovala odvolání Mnichova jako odstranění chyb předchozí zahraniční politiky fašistického režimu. Italské oduznání ale nebylo zdaleka tak jednoznačné, jak by se na první pohled mohlo zdát, protože ještě měsíc po oduznání Mnichovské dohody italská vláda uznávala samostatné Slovensko. Podsekretář ministerstva zahraničí Visconte Venosta na tuto skutečnost reagoval, tím, že i když je tato situace složitá, je očividný italský zájem pokládat Československo za nezávislý stát. Italská vláda také nevyloučila další jednání s československou vládou o této problematice.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 194.

¹⁸⁸ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Cesta k oduznání Mnichova*. In: *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě*, s. 143.

¹⁸⁹ BENEŠ, *Šest let exilu*, s. 478–479.

¹⁹⁰ KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK, s. 196.

Závěr

Vina za mnichovský diktát byla svalována na tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše. Ten se tedy přirozeně po své abdikaci 5. října 1938 angažoval do čela druhého československého odboje. Ve svém prohlášení 15. března 1939 poprvé veřejně představil svou teorii právní a politické kontinuity československého státu. Tato teorie proklamovaná během druhé světové války Edvardem Benešem a jeho spolupracovníky, byla založena na argumentu, že je Mnichovská dohoda protiústavní a neplatná. Dále se snažily vlády spojeneckých velmocí přesvědčit, že je Československo ve válečném stavu již od září 1938. Tyto stanoviska bylo možné prosazovat až na konci roku 1939 po vytvoření a mezinárodnímu uznání Československého výboru v Paříži. Výbor byl základním kamenem pro vytvoření československé exilové vlády.

Po pádu Francie se československý výbor přesunul do Velké Británie, kde byla se souhlasem britského ministerstva zahraničí vytvořena Československá exilová vláda. Dostalo se jí prozatímního uznání ze strany Velké Británie. Což znamenalo, že britská vláda uznala toto prozatímní zřízení v čele s Edvardem Benešem a navázala s ní diplomatické styky. Británie se nechtěla vázat v otázkách předmnichovských hranic, ani neuznávala teorii právní kontinuity, i tak to byl první úspěšný krok na cestě k odznamenání Mnichovské dohody.

Cesta k prosazení stanovisek československého exilu byla komplikovaná, jelikož právě k prosazení dílčích stanovisek měly mocnosti určité výhrady. Československá vláda v exilu tedy hledala kompromis mezi výhradami mocností a svými požadavky. Posun v jednání nastal až po napadení Sovětského svazu Německem. Sovětská vláda na základě této skutečnosti nabídla československé vládě plné právní uznání, které zahrnovalo uznání právní kontinuity a předmnichovských hranic. Toto prohlášení tedy neobsahovalo ani jednu z britských výhrad. Díky tomu, ještě v ten samý den uznala Československou exilovou vládu *de iure* i Velká Británie, jejíž prohlášení nebylo v takovém rozsahu jako prohlášení sovětské vlády. Obsahovalo stále stejné výhrady, jako byla otázka právní kontinuity, jurisdikce a předmnichovských hranic. Oproti dřívějšímu britskému uznání byl odstraněn atribut prozatímnosti a došlo ke zlepšení postavení hlavy státu a exilové vlády, která se tímto vyrovnala postavení všech ostatních exilových vlád v Londýně.

Po uznání ze strany Velké Británie a Sovětského svazu prozatímně uznala československou exilovou vládu i vláda Spojených států, ale pouze jako vládu prozatímní. Důvodem prozatímního uznání byly dezinformace rozšířené ve Spojených státech, týkající se vztahu Benešovy politiky k politice sovětského svazu.

Proces odůznání souvisel s právní a faktickou obnovou Československa během 2. světové války. Britská vláda trvala na svém stanovisku nevázat se ke garanci jakýchkoliv budoucích hranic ve střední Evropě. Beneš proto vytvořil memorandum, které obsahovalo kompromis týkající se otázky budoucích hranic. Dle něho měla britská vláda přistoupit na uznání přirozených hranic Československa, ale nikoli na jejich garanci. Československá vláda dále požadovala zmenšení počtu sudetských Němců v kombinaci s jejich transferem. Britská vláda měla dohodu se Spojenými státy a bez předešlé konzultace nemohla učinit žádná rozhodnutí v otázce budoucích hranic.

Velkou roli sehrálo vypálení Lidic a Ležáků po atentátu na Heydricha. Po těchto zločinech spáchaných na českém národě se britská vláda rozhodla obnovit jednání ve věci odůznání Mnichova. Britská vláda měla největší problém s uznáním teorie právní kontinuity. Zastávala názor, že Mnichovská dohoda byl platně uzavřený dokument, který byl následně zničen Německem. Finální akt odůznání Mnichovské dohody ze strany Velké Británie proběhl 5. srpna 1942 výměnou dopisů mezi Anthony Edenem a Janem Masarykem. Britská vláda se v tomto odůznání vyjádřila, že se necítí být vázáná k Mnichovské dohodě a nebude brát v potaz události ze září 1939 při určování budoucích hranic.

Francouzské prohlášení o Mnichovu z 29. září 1942 bylo daleko příznivější než to britské. Lišilo se v tom, že Francie pokládala Mnichovskou dohodu za neplatnou už od jejího podepsání, nikoli, od jejího porušení 15. března 1939. Francouzská vláda učinila toto vstřícné prohlášení, protože se snažila zamezit sílicímu vlivu Sovětského svazu. Tento akt vyvolal ostrý protest u polské vlády, která měla pocit, že je nemyslitelné, aby československá vláda takto zasahovala do vnitřní integrity státu. Úspěšný polský protest a výměna zahraničních komisařů zapříčinila vypuštění formule o hranicích. K novému vyjádření ze strany Francie došlo až 17. srpna 1944. Francie opět prohlásila Mnichovskou dohodu za neplatnou již od jejího podepsání.

Italské prohlášení o Mnichovu zašlo ve srovnání s prohlášeními Velké Británie a Francie nejdál. Italská vláda prohlásila 26. září 1944 Mnichovskou dohodu a vídeňskou

arbitráž ze září 1938 za neplatnou již od počátku. Důvodem takto vstřícného přístupu byla motivace k vylepšení zahraničních vztahů, které byly poškozeny za Mussoliniho režimu. Dalším aspektem bylo i to, že Československo nebylo v přímém okruhu italské zahraniční politiky.

Použité zdroje

Literatura

ANDREJS, Jaroslav, *Smrt boha smrti*, Brno 2008.

Anthropoid: nemá svědectví, VHÚ Praha 2017.

BENEŠ, Edvard, *Paměti. Mnichovské dny*, Praha 2008.

BENEŠ, Edvard, *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, Praha 2004.

BENEŠ, Edvard, *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938–45*, Praha 1946.

BENEŠ, Edvard, *Tři roky druhé světové války. Projevy a dokumenty z r. 1938–42*, Londýn 1942.

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999.

BRANDES, Detlef, *Exil v Londýně 1939–1943. Velká Británie a její spojenci Československo, Polsko a Jugoslávie mezi Mnichovem a Teheránem*, Praha 2003.

BROWN, Martin D., *Jak se jedná s demokraty. Britské ministerstvo zahraničí a československá emigrace ve Velké Británii 1939–1945*, Praha 2008.

BUDÍN, Stanislav, *Jak to vlastně bylo*, Praha 2007.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999.

ČVANČARA, Jaroslav, *Akce atentát*, Praha 1991.

DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté. Sborník textů*, Praha 2008.

DEJMEK, Jindřich, LOUŽEK, Marek (ed.), *Nacistická okupace. Sedmdesát let poté. Sborník textů*, Praha 2009.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

HAASIS, Hellmut G., *Smrt v Praze. Atentát na Reinharda Heydricha*, Praha 2004.

HAVLŮJOVÁ, Gabriela, *Lidice po Lidicích*, Kladno 2014.

KUKLÍK, Jan, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*, Praha 1998.

KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, ŠEBEK, Jaroslav, *Dlouhé stíny Mnichova. Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*, Praha 2011.

KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.

KYNCL, Vojtěch, *Ležáky v pamětech generací*, Nymburk 2011.

MACDONALD, Callum A., *Úder z Londýna. Atentát na obergruppenführera SS Reinharda Heydricha*, Praha 1997.

MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*, Praha 2003.

Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů. (komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecský boj českého a slovenského lidu, 1938–1945), Praha 2002.

Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě, Praha 2004.

NĚMEČEK, Jan (ed.), *Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940. (16. březen 1939 - 15. červen 1940)*, Praha 2002. Dokumenty československé zahraniční politiky.

PANNWITZ, Heinz, *Pannwitzova zpráva o atentátu na Heydricha*, Praha 2011.

PASÁK, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997.

SMETANA, Vít, *Ani vojna, ani mír. Velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové války a studené války*, Praha 2016.

SMETANA, Vít, *In the shadow of Munich. British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement (1938–1942)*, Praha 2008.

ŠOLC, Jiří, *Podpalte Československo!. Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939–1945)*, Praha 2005.

TÁBORSKÝ, Eduard, *Naše věc. Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*, Praha 1946.

ZEMAN, Pavel (ed.), *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*. Praha 2013.

ZIMEK, Josef, *Ústavnost a český ústavní vývoj*, Brno 2006.

Internetové zdroje

Lidice 1939–1945 [online], [cit. 26. 4. 2018], Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/lidice_1939_1945.html.

MAHDAL, Marcel, *Manifest slovenského národa – tzv. Žilinská dohoda* [online], [cit. 14. 2. 2019], Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/manifest-slovenskeho-naroda-tzv-zilinska-dohoda/>.

Summary

The bachelor thesis is divided into six chapters and seven subchapters. The first chapter deals with the Munich Agreement itself. The second chapter is devoted to the short period of the so-called Second Republic. At this point, many state and political changes have occurred. The chapter ends on March 15, 1939, when the military occupation of the rest of Czechoslovakia began. The third chapter describes the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia. In the necessary context, it includes the Czechoslovak resistance. Two subchapters mention Operation Anthropoid and subsequent repression in Lidice and Ležáky. The fourth chapter describes position of allies against the occupation of the Czech lands. The next chapter is devoted to the Czechoslovak exile government in London and the following two subchapters follow its provisional and subsequently de iure international recognition. The last chapter is devoted to the main part of the work, namely the denunciation of the Munich Agreement by its signatories during World War II. Each of the three following subchapters deals with the act of denouncing one power, namely Great Britain, France and Italy.